

Origineel: Engels

RICHTLIJNEN VOOR TERMINOLOGIEBELEID

Formuleren en implementeren van terminologiebeleid in taalgemeenschappen

(Gereproduceerd met toestemming van UNESCO)

Origineel: Engels

CI-2005/WS/4)

Richtlijnen voor Terminologiebeleid

Formuleren en implementeren van terminologiebeleid in taalgemeenschappen

Vorbereid door Infoterm

2005

(Vertaald door Lessius Hogeschool)

De benamingen en de materiaalvoorstelling die in deze publicatie worden gebruikt duiden op geen enkele meningsuiting vanwege UNESCO betreffende de juridische status van een land, een gebied, een stad of een regio of van de overheden ervan, of betreffende de afbakening van de grenzen ervan.

Aanbevolen catalogusinschrijving:

Richtlijnen voor Terminologiebeleid
Formuleren en implementeren van terminologiebeleid in taalgemeenschappen / voorbereid door Infoterm. – Parijs: UNESCO, 2005 . – ix, 39 p.; 30 cm. (CI-2005/WS/4)

I Titel

II UNESCO

Samenvatting en toelichtingen

Deze Richtlijnen richten zich tot beleidsvormers in verschillende posities op verschillende niveaus, die om uiteenlopende redenen een bepaald terminologiebeleid willen uittekenen, plannen en implementeren, dat afgestemd is op een bewuste, systematische en beheerste benadering van het creëren, het onderhouden en het gebruiken van terminologie in/voor duidelijk afgebakende gebruikersgemeenschappen.

In meerdere landen is terminologieplanning op verschillende niveaus op de voorgrond getreden: op nationaal of regionaal niveau, op het niveau van taalgemeenschappen of plaatselijke gemeenschappen, of op verschillende institutionele of organisatorische niveaus. Er zijn ook talrijke activiteiten voorhanden op het gebied van terminologieplanning in verschillende domeinen zoals scheikunde, biologie, natuurkunde, geneeskunde, enz. Daarbij komt nog dat er voor haast elke normalisatie- en harmonisatieactiviteit een terminologische component aanwezig is, in de industrie of elders. Bovendien staat elke wetgeving volgepropt met terminologische definities, wat tevens wordt bevestigd door de aloude uitspraak "het is onmogelijk iets voor te schrijven wat niet wordt begrepen", m.a.w. "wat niet wordt gedefinieerd".

Vooraf wanneer een bepaald terminologiebeleid, of een bepaalde strategie, op nationaal niveau wordt ontworpen en geïmplementeerd, dient rekening te worden gehouden met erg ingewikkelde

- demografische factoren;
- culturele, etnolinguïstische en geolinguïstische factoren; en
- socio-psychologische factoren;

die een invloed kunnen hebben op het slagen van de uitgevoerde maatregelen. Bovendien moet elke etnische en taalgemeenschap die om welke redenen dan ook terminologieplanning wil implementeren, rekening houden met het feit dat die factoren steeds kunnen veranderen.

Tijdens de laatste decennia hebben zich verschillende activiteiten inzake terminologieplanning ontwikkeld:

- op nationaal, regionaal en lokaal vlak;
- in intergouvernementele organisaties (IGO's);
- in niet-gouvernementele organisaties (NGO's), en
- in grote instellingen en organisaties (met inbegrip van multinationale ondernemingen).

Die activiteiten worden zichtbaar in:

- taalgemeenschappen, bv. om talen voor speciale doeleinden (vaktalen) te ontwikkelen (LSP);
- individuele domeinen (m.a.w. kennisgebieden of andere vormen van expertise), bv. om onderzoek en ontwikkeling aan te moedigen; en recentelijk in
- nieuwe toepassingen in e-business, mobiele telefonie, e-learning, e-gezondheid, e-science, e-government en in de meeste zogenaamde e-activiteiten.

Op strategisch niveau, wordt het potentieel van systematische terminologieplanning - in het bijzonder van terminologiebeleid - als positief erkend, omdat die steun biedt aan zowel informatie-, kennis- en innovatiebeleid als aan onderwijsstrategieën. Dank zij dat toegenomen bewustzijn, ervaren landen en taalgemeenschappen meer en meer de noodzaak om een systematische terminologieplanning te formuleren (met inbegrip van strategieën hieromtrent) om op die manier hun concurrentievermogen te versterken. Die trend gaat vandaag gepaard met de noodzaak om de versnelde globalisering door middel van een versnelde lokalisering (vertalen en aanpassen om aan lokale culturele en taalkundige normen te voldoen), aan te vullen.

Lijst van afkortingen

CSCW	– computergestuurd werken in teamverband (net-gebaseerd)
GPL	– taal voor algemene doeleinden (algemene taal)
HLT	– human language technologie
ICT	– informatie- en communicatietechnologie
IGO	– intergouvernementele organisatie
LP	– taalplanning
LSP	– taal voor speciale doeleinden (zie SPL)
MCC	– mobiel werken met computers en mobiele communicatie
NGO	– niet-gouvernementele organisatie
NLP	– verwerking van natuurlijke taal
NPO	– organisatie zonder winstbejag
SPL	– taal voor speciale doeleinden (zie LSP)
STI	– wetenschappelijke en technische informatie
TDB	– terminologische database
TMS	– terminologiebeheersysteem
VN	– Verenigde Naties

Voorwoord

Talrijke initiatieven hebben reeds de aandacht gevestigd op het belang van terminologie voor de algemene ontwikkeling. Op regionaal vlak, is het **Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden** hiervan een uitstekend voorbeeld. Het bevat namelijk aspecten van terminologie die de nadruk leggen op multiculturalisme en meertaligheid. Het handvest erkent dat minderheidstalen beschermen en aanmoedigen verenigbaar is met het handhaven van het statuut van officiële talen.

Omstreeks 2000, heeft UNESCO haar activiteiten gebundeld om het bewustzijn te verstevigen inzake de belangrijke rol van taal wanneer het erop aan komt om de digitale kloof te dichten en een kennismaatschappij uit te bouwen. De digitale kloof is bijna altijd verbonden met een ongelijke toegang tot informatie en kennis, wat op zijn beurt gepaard gaat met ongelijke toegang tot taal. Gebrekkige terminologie is een determinerende factor voor ongelijke toegang tot taal, en mondt uit in een functioneel analfabetisme inzake de toegang tot informatie en het gebruik van computers. **Initiative B@bel**, een intersectorieel en multidisciplinair programma van UNESCO, heeft het belang erkend van meertaligheid en multiculturalisme in het internettijdperk, wat ook werd benadrukt in de **Universele Verklaring betreffende Culturele Diversiteit** (2001).

UNESCO heeft ook acties gestimuleerd om wereldwijde toegang te krijgen tot digitale inhoud (e-inhoud) in alle talen, om de taalvaardigheid van de gebruikers te versterken, en om tools voor meertalige toegang tot het internet te ontwikkelen. Deze intentie werd nog versterkt door het normdocument **Recommendation on the promotion and use of multilingualism and universal access to Cyberspace** (goedgekeurd door de Algemene Conferentie van UNESCO in oktober 2003). Tijdens de voorbereidende gesprekken, werd steeds benadrukt dat taal het voornaamste communicatiemiddel is en blijft. Hetzelfde document wijst ook op de terminologische aspecten in combinatie met de ontwikkeling en de ondersteuning van meertalige inhoud, domeinspecifieke communicatie, informatie en kennis.

Tijdens de "Wereldtop over de informatiemaatschappij", benadrukte UNESCO steevast dat taal, en in het bijzonder meertaligheid, de sleutel is van culturele diversiteit en wereldwijde toegang tot informatie en kennis. In deze context, is het ontwikkelen van terminologie in onderwijs, wetenschap en cultuur bepalend voor het ontwikkelen van kennismaatschappijen.

Over het aantal nog levende talen bestaan uiteenlopende schattingen, maar gemiddeld zou het gaan om 6 à 7 000 talen (het nog grotere aantal dialecten en lokale varianten niet inbegrepen). Empirisch onderzoek toont steeds vaker aan dat er een cruciaal verband bestaat tussen de kansen die elk individu heeft om de moedertaal te gebruiken in alle culturele, wetenschappelijke en commerciële domeinen enerzijds en het socio-economische welzijn van de taalgemeenschap van dat individu anderzijds. **Individen bij wie de moedertaal niet of onvoldoende wordt ontwikkeld op het niveau van terminologie en kennis van vaktalen, of bij wie het gebruik van de moedertaal tijdens hun onderwijs en opleiding wordt ontzegd, lopen kans achtergesteld te geraken wanneer ze toegang willen zoeken tot informatie of willen communiceren op het werk.**

Vooral kleinere taalgemeenschappen (allerhande taalkundige minderheden inbegrepen) moeten zich meer inspannen dan de omliggende grotere taalgemeenschappen om marginalisering te voorkomen op het vlak van wetenschappelijk-technische en industrieel-economische ontwikkeling – een factor die uiteindelijk kan leiden tot socio-economisch verval. **Meestal is een taal niet langer in staat beroepsmatig een adequaat communicatiemiddel te zijn, wanneer het gebruik ervan wordt gereduceerd tot folklore of wordt beperkt tot de familiekring. Op dezelfde manier, loopt een taal die achterligt qua domeinspecifieke terminologie, het gevaar haar communicatiekracht langzamerhand te verliezen.** De behoefte aan (duurzame) terminologieplanning in vele – of zelfs alle – taalgemeenschappen en aan concrete juridische, financiële en administratieve acties om die inspanningen te steunen, is een feit. De implementatie van een terminologiebeleid voor de betrokken taalgemeenschappen is hier een voorbeeld van.

Deze Richtlijnen hebben de bedoeling om een methodologische ondersteuning te voorzien bij het formuleren en het implementeren van een terminologiebeleid dat steunt op een geconsolideerde taalplanning. De Richtlijnen zijn zodanig opgesteld dat ze nuttig zijn voor alle landen en taalgemeenschappen, gaande van ontwikkelingslanden en taalgemeenschappen met minder ontwikkelde terminologieën tot landen met erg hoog ontwikkelde terminologieën, uitgebreide terminologische activiteiten en een gevestigde markt voor terminologieproducten en -diensten.

In landen of regio's waar twee of meer talen in contact komen, zou het terminologiebeleid op die situatie moeten zijn afgestemd. Ook terminologie, zoals taal in het algemeen, kan voor controversale zorgen, in het bijzonder wanneer het gaat om verschillende taalgemeenschappen. De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (1948), het Internationaal Verdrag inzake Burgerlijke en Politieke Rechten (1966), het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten (1966) en de Verklaring inzake Rechten van Personen behorende tot Nationale of Etnische, Religieuze en Taalkundige Minderheden (Resolutie 47/135 van 18 december 1992) kunnen in dit verband een belangrijke leidraad zijn.

Omdat terminologie onmisbaar is in de context van informatiealfabetisering, – functionele alfabetisering, media-alfabetisering en digitale alfabetisering, enz. inbegrepen, – heeft UNESCO een overeenkomst gesloten met Infoterm om een groep experts samen te stellen om deze *Richtlijnen voor Terminologiebeleid* voor te bereiden, die een systematisch kader voorzien voor beleidsvormers om op die manier met een beleid te starten dat een langetermijn- en een duurzame ontwikkeling steunt in hun land of taalgemeenschap. De medewerkers van deze publicatie hebben verschillende culturele en sociale achtergronden en hebben allen verschillende ervaringen opgedaan in verband met ontwikkeling, planning en toepassing van een terminologiebeleid, waarvan de essentie in deze Richtlijnen is samengebundeld.

Medewerkers

Alberts, Mariëtta (PanSALB/ Zuid-Afrika)
Antia, Bassey (Universiteit van Maiduguri/ Nigeria)
Auksoriute, Albina (Litouwen)
Budin, Gerhard (Universiteit van Wenen/ Oostenrijk)
Chan, Nelida (Canada)
Drame, Anja (Infoterm/ Duitsland)
Galinski, Christian (Infoterm/ Oostenrijk)
Guo, Chuanjie (China)
Hector, Paul (UNESCO)
Hong, Gwi-Hyeon (Korea)
Papaev, Sergey (VNIKI/ Rusland)
Plested Alvarez, Maria Cecilia (ICONTEC en Universidad de Antioquia/ Colombia)
Pusztay, Janos (Hongarije)
Rytsar, Bohdan (Oekraïne)
Wright, Sue Ellen (Kent State University, Institute for Applied Linguistics/VSA)

Richtlijnen voor Terminologiebeleid

Formuleren en implementeren van terminologiebeleid in taalgemeenschappen

Inhoudstafel	i
Samenvatting en toelichtingen	ii
Lijst van afkortingen	iii
Voorwoord	v
Medewerkers	vii
0 Talen onder invloed van de globalisering	1
1 Basisbegrippen	3
2 Taal- en terminologieplanning	5
2.1 Taalplanning	5
2.2 Terminologieplanning	8
3 Formuleren en implementeren van een terminologiebeleid	14
3.1 Formuleren van een terminologiebeleid	14
3.2 Implementeren van een terminologiebeleid	15
3.3 Menselijke capaciteitsopbouw	15
3.4 De rol van nationale terminologie-instellingen.....	16
3.5 Particuliere initiatieven	18
4 Voorbereiden, formuleren en implementeren van terminologiebeleid	22
4.1 FASE I – Voorbereiden van het terminologiebeleid	23
4.2 FASE II – Formuleren van het terminologiebeleid	26
4.3 FASE III – Implementeren van het terminologiebeleid	29
4.4 FASE IV – Ondersteunen van de terminologie-infrastructuur	31
Samenvatting	32
ANNEX – Termen gebruikt in deze Richtlijnen	34
Bibliografie (selectie):	37

0 Talen onder invloed van de globalisering

Taal is het middel bij uitstek van menselijke communicatie. Menselijke taal speelt een steeds grotere rol in de communicatie tussen mens en machine en raakt steeds meer betrokken bij de communicatie tussen machines onderling. Taal is tijdens de laatste millennia van de menselijke ontwikkeling uitgegroeid tot een hypercomplex fenomeen. In tegenstelling tot de algemene waarneming, is taal meer dan alleen een instrument om informatie over te brengen. In haar culturele dimensies, is taal nauw verbonden met zowel de identiteit van gemeenschappen als die van individuen. Geen wonder dat mensen soms emotioneel worden over taalkwesties.

De linguïstiek maakt een onderscheid tussen taal voor algemene doeleinden (GPL) en taal voor speciale doeleinden (SPL). Dit document richt zich – zonder hierdoor de culturele en emotionele dimensies te willen veronachtzamen – op SPL als het belangrijkste instrument van:

- de domeinspecifieke communicatie (kennisgebieden of beroepsmatig);
- de voorstelling van specifieke kennis (met betrekking tot een specifiek kennisgebied of domein); en
- de toegang tot specifieke informatie (m.a.w. een specifiek kennisgebied of domein).

In die context, spreken we over talen voor speciale doeleinden (SPL's) van verschillende domeinspecifieke gemeenschappen, die betrokken zijn in een bepaald kennisgebied of een andere vorm van expertise. Leden van die gemeenschappen bereiken meestal een akkoord over hun eigen taalkundige conventies, die niet steeds overeenkomen met de conventies van taal voor algemene doeleinden (GPL). Daar de moderne maatschappij sterk wordt beïnvloed door de wetenschappelijk-technische ontwikkelingen, krijgen SPL's steeds vaker greep op de ontwikkeling van de respectieve GPL's.

Omdat wetenschap en technologie de basis vormen van de economische en maatschappelijke ontwikkeling, is de interactie tussen taal en economische activiteit vanzelfsprekend geworden. Steeds vaker wordt aangenomen dat de "relatieve macht" van een taal van een bepaalde taalgemeenschap de neiging heeft om de economische successen van die taalgemeenschap te weerspiegelen, zij het met een zekere vertraging. Hierdoor krijgt SPL vandaag steeds vaker een prominente aandacht in debatten over taalplanning en bij het implementeren van de programma's en het beleid van taalplanning. Nochtans is het mogelijk, en zelfs aan te raden, om GPL en SPL gescheiden te houden, omwille van het hypercomplexe karakter van taalplanning, die beide talen omvat. Dergelijke beslissing maakt het mogelijk om programma's efficiënter te implementeren en de successen te traceren. Nationale programma's van taalontwikkeling zouden zich dan concentreren op de ontwikkeling van GPL, en samenwerken met de nationale programma's van terminologieontwikkeling met betrekking tot de systematische ontwikkeling van SPL (hoofdzakelijk door middel van terminologieplanning).

In deze context wordt het duidelijk dat terminologie ongetwijfeld een belangrijke rol speelt bij het vastleggen van taal voor speciale doeleinden. Terminologie speelt een cruciale rol wanneer domeinspecifieke informatie en kennis worden:

- gegenereerd (bv. in onderzoek en ontwikkeling);
- gebruikt (bv. gespecialiseerde teksten);
- opgenomen en verwerkt (bv. in databases);
- overgebracht (via training en onderricht);
- geïmplementeerd (bv. in technologie- en kennisoverdracht); of
- vertaald en gehanteerd bij het tolken.

Bijgevolg dient terminologie te worden beschouwd in het veel bredere perspectief van innovatie, informatie, kennis en zelfs strategieën inzake e-inhoud. Een taalgemeenschap waarvan de taal geen wetenschappelijke en technische terminologieën heeft ontwikkeld, wordt onvermijdelijk gedwongen om een andere en sterker ontwikkelde taal te gebruiken om op die manier deel te kunnen nemen aan domeinspecifieke communicatie. Omdat communicatie vandaag in het algemeen in belangrijke mate wordt gedragen door informatie- en communicatietechnologie (ICT), creëert het gebrek aan terminologie indirect, maar onvermijdelijk, een digitale kloof die op verschillende manieren tot uiting komt.

Kennismaatschappijen evolueren sneller door de ontwikkeling van ICT, in het bijzonder wanneer telecommunicatie- en computertechnologie, en bijgevolg ook communicatie en mobiel werken met computers (MCC), worden verenigd. Omdat ICT steeds meer alomtegenwoordig is, groeit de nood aan een efficiënt gebruik ervan. Terwijl de kostprijs voor ICT-hardware en -software langzamerhand daalt, stijgt langzamerhand de kostprijs voor het creëren en het gebruiken van "inhoud". Deze laatste brengt echter vaker "verborgen kosten" met zich mee, die niet alleen op individuele instellingen en organisaties van toepassing zijn, maar ook op taalgemeenschappen. In deze context, spelen terminologieën een cruciale rol: terminologische data zijn de essentiële bouwstenen voor domeinspecifieke informatie en kennis (die over het algemeen een belangrijke portie inhoud bevatten). Bijgevolg maakt terminologieplanning, samen met een systematische ontwikkeling van de verwante human language technologieën (HLT), het strategische potentieel van terminologiebeleid veel doeltreffender.

Het relatieve ontwikkelingsniveau van een land kan worden gemeten aan de hand van de gemiddelde bekwaamheid van zijn burgers om informatie te gebruiken voor kennistransfer en capaciteitsopbouw. Omdat terminologische data de kern zijn van domeinspecifieke informatie en kennisaanbod, zijn de toegankelijkheid en de beschikbaarheid van die data cruciale socio-economische factoren. Deze Richtlijnen nemen kennis van de ervaring die een groot aantal taalgemeenschappen en landen die actief zijn op het gebied van terminologie- en taalplanning, heeft opgebouwd. Vanaf een bepaalde fase in de taalplanning, bevelen de Richtlijnen een systematisch ontworpen en geïmplementeerd terminologiebeleid aan dat gepaard gaat met domeinspecifieke communicatie.

1 Basisbegrippen

In dit document wordt **communicatie** beperkt tot intermenselijke communicatie in de vorm van (verbale) geschreven en gesproken communicatie, en niet-verbale communicatie. **Domeinspecifieke communicatie** verwijst naar gespecialiseerde, m.a.w. wetenschappelijk-technische of professionele, communicatie binnen een **domein**, dat praktisch gezien zowel wetenschappelijk-technische velden als velden van andere expertises bevat. **Technische communicatie** verwijst hier bijgevolg niet naar communicatietechnologie, maar naar technisch schrijven of technische documentatie, m.a.w. het voorbereiden van documenten die volledig of grotendeels in een vaktaal zijn geschreven. **Terminologieplanning** draagt bij tot taalontwikkeling overeenkomstig de noden en vereisten van domeinspecifieke communicatie.

Met vaktaal of **taal voor speciale doeleinden** (LSP) wordt verwezen naar de taal van experts die in mindere of meerdere mate wordt gekenmerkt door terminologie en domeinspecifieke taalconventies. Een vaktaal verschilt van de **taal voor algemene doeleinden** (GPL of dagelijkse taal), die verwijst naar de taal die door iedere taalgemeenschap voor de dagelijkse doeleinden wordt gebruikt. Hierbij bestaan er allerlei soorten variaties (zoals dialecten) waarvan de conventies van de zogenaamde **taalkundige norm** afwijken. De laatstgenoemde bestaat uit een aantal taalconventies, die worden beschouwd als een gemeenschappelijke taalkundige norm binnen een taalgemeenschap. Algemene taal verwijst naar de taal die door individuele taalgemeenschappen wordt gesproken, terwijl vaktaal verwijst naar gespecialiseerde taal die wordt gebruikt in groepen van domeinexperts binnen een bepaalde taalgemeenschap.

Steeds vaker wordt technologie ook op taal toegepast: **taalengineering** is uitgegroeid tot **verwerking van natuurlijke taal** (NLP). Technologieën die zijn afgeleid van taalengineering worden **human language technologieën** (HLT) genoemd. Het zijn technologieën waarbij de kennis over taal wordt toegepast tijdens het ontwikkelen van computersystemen die mensentaal in al haar vormen kunnen herkennen, begrijpen, interpreteren en genereren; m.a.w. het ontwikkelen van toepassingen die directe interactie tussen mens en computer mogelijk maken.

Terminologiewetenschap is het kennisgebied dat de structuur, de vorming, de ontwikkeling, het gebruik en het beheer van **terminologieën** onderzoekt in meerdere kennisgebieden, en dat de methodologische fundering voorbereidt voor heel wat toepassingen. **Terminologische tools** – vooral terminologische toepassingsprogrammatuur - worden gebruikt om terminologische data voor verscheidene doeleinden te beheren. **Terminologiebeheersystemen** (TMS's) zijn bijvoorbeeld ontworpen als tools om terminologische data op te nemen, te verwerken en op te slaan overeenkomstig erkende professionele beginselen. Een nationale **terminologische databank** (TDB) kan bestaan uit één- of meertalige terminologische data, kan worden opgebouwd op het nationale niveau, op het niveau van taalgemeenschappen of nog op lokale niveaus, afhankelijk van de noden van de respectieve gemeenschappen. Wanneer het gaat om terminologieplanning, en in het bijzonder binnen het kader van een nationaal terminologiebeleid, wordt een nationale terminologische databank vaak aangewend als een van de voornaamste tools van dat beleid. Het creëren van gecentraliseerde databanken is ook een doeltreffende strategie voor bedrijven en andere organisaties of instellingen, hoewel het onderhoud van grote TDB's steeds meer wordt vervangen door netwerken van gedistribueerde en gefedereerde terminologische databanken.

Terminologische activiteiten leiden tot verscheidene **terminologieproducten**, zoals terminologienormen, vaktaalwoordenboeken, glossaria, terminologische databanken, enz. Terminologieproducten en **terminologiediensten**, zoals terminologische consultancy en opleidingen, terminologische informatie en documentatie, outsourcing van terminologische opdrachten, informatiediensten, enz., worden meestal gebruikt als tools voor het implementeren van een nationaal terminologiebeleid. In taalgemeenschappen met een hoge ontwikkelingsgraad van terminologische activiteiten, voorzien terminologieproducten en -diensten de **terminologiemarkt** (gebruikers en leveranciers) van dergelijke producten en diensten.

Een **nationaal terminologiebeleid** is een algemene strategie die wordt geformuleerd op het niveau van de politieke besluitvorming in een land of in een autonome taalgemeenschap (binnen een land of binnen een regio die over de grenzen van twee of meer landen heengaat) met het doel opkomende en bestaande terminologieën te ontwikkelen of te reglementeren voor een waaier van doeleinden. De ervaring leert ons dat verschillende gebruikersgroepen terminologieën nodig hebben met verschillende graden van complexiteit en detail overeenkomstig de verschillende doeleinden. Om die reden is het erg economisch om van meet af aan veelzijdige terminologische data voor te bereiden voor de verschillende gebruikers en toepassingen. Het is eveneens aan te raden om van meet af aan een nationaal terminologiebeleid te ontwikkelen dat meertalig en niet exclusief is. Dat geldt ook voor terminologiebeleid of -strategieën in de privésector, zoals in ondernemingen, NGO's, beroepsverenigingen, enz.

2 Taal- en terminologieplanning

Dit hoofdstuk toont het verschil aan tussen taal- en terminologieplanning, die vandaag zijn uitgegroeid tot twee complementaire activiteiten. Beide activiteiten houden heel wat criteria in, met inbegrip van de politieke context en de historische genese van taalgebruik, de socio-economische situatie, de geolinguïstische aspecten, evenals de demografische, de culturele en de psychologische factoren, welke allen een rol spelen tijdens de analyse van alle belanghebbenden in de samenleving (met inbegrip van de instellingen) en hun onderliggende betrekkingen.

2.1 Taalplanning

Daar deze Richtlijnen zich op terminologieplanning concentreren, wordt hier slechts een korte inleiding tot de theorie van taalplanning (LP) gegeven. Extra aandacht wordt besteed aan de positie van terminologie binnen het kader van taal en communicatie. De meer algemene punten in verband met taalplanning zijn in verscheidene UNESCO-publicaties behandeld.

2.1.1 Overzicht van de theorie van taalplanning

De vraag kan worden gesteld naar de noodzaak van, of zelfs de mogelijkheid van taalplanning. Gadelii (1999) verdedigt taalplanning als volgt:

"De samenleving is in ontwikkeling en de taal moet zich aanpassen aan de werkelijkheid. Politieke beslissingen kunnen leiden tot het creëren van nieuwe gemeenschappen zonder dat deze over gemeenschappelijke communicatiemiddelen beschikken. In dergelijke gevallen is taalplanning gewenst en zelfs noodzakelijk."¹

De geschiedenis van de wetenschap toont ons vele voorbeelden van succesvolle interventies in natuurlijke taalontwikkeling. Zolang het gaat om interventie in bestaande, natuurlijke taal, wordt "taalplanning" bedoeld. Wat wij nu onder taalplanning verstaan, werd vroeger vaak glottopolitiek, taalengineering, taalregulering of taalontwikkeling genoemd. Na een vergelijking van 12 definities, stelt Cooper (1989) de volgende definitie voor:

"Taalplanning verwijst naar de doelbewuste inspanningen om het gedrag van anderen te beïnvloeden op het vlak van het verwerven, de structuur, of de functionele toekenning van taalcodes"².

Cooper zegt zelf dat hij voor een uiterst brede definitie heeft gekozen om op die manier alle restricties te vermijden met betrekking tot activiteiten van regeringen, speciale doelgroepen, of elke speciale methodologie.

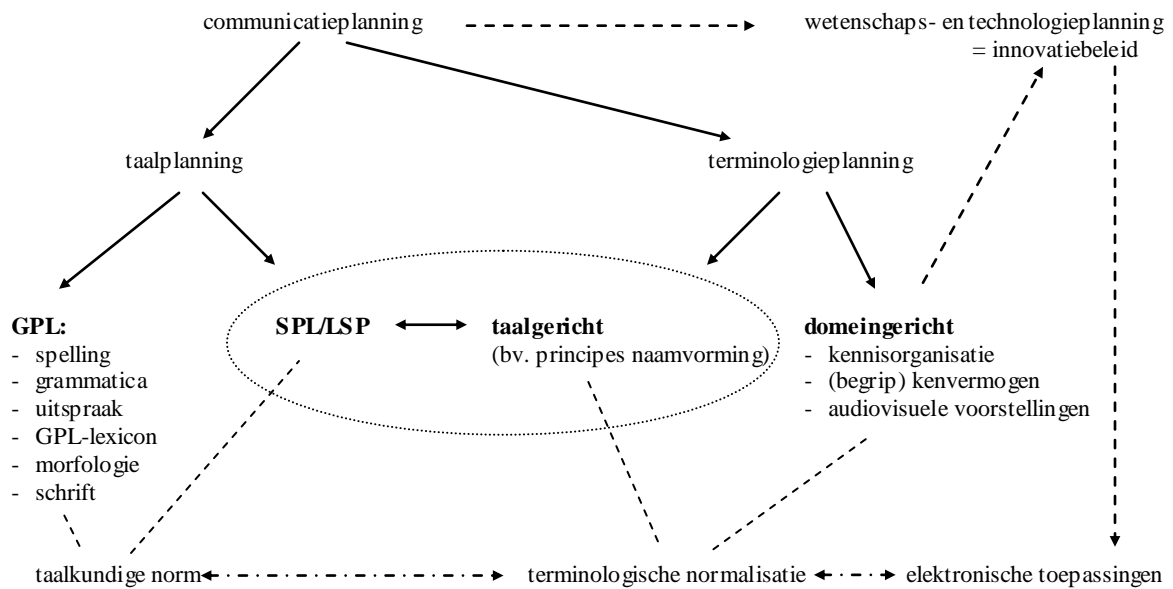
Taalplanning behelst vandaag veel meer dan het eenvoudig creëren van woorden en termen of het uitvinden van nieuwe spellingen. Taalplanning beschouwt een ecologische taalbenadering als cruciaal voor de samenlevingen en behelst ook talrijke sociolinguïstische factoren. Taalplanning houdt een combinatie in van methoden en benaderingen, met inbegrip van terminologie en lexicografie, terminologiebeheer, vertaling en vertaalbeheer, en steeds vaker, corpusgebaseerde benaderingen (termextractie, corpusanalyse om neologismen te ontdekken die worden gecreëerd in discourse communities, enz.). Ook hier wordt het aandeel van human language technologieën (HLT) steeds groter.

De term "communicatieplanning" werd voorgesteld als overkoepelende term voor taalplanning en elke andere planning die in verband staat met intermenselijke communicatie, ongeacht of

¹ "Society is developing and language has to adjust to reality. Political decisions are taken and this may mean that new communities are created which may lack a common means of communication. In cases such as these, language planning is desirable and indeed necessary".

² "Language planning refers to deliberate efforts to influence the behaviour of others with respect to the acquisition, structure, or functional allocation of their language codes".

een dergelijke activiteit louter op taal of meer algemeen op organisatorische, technische en infrastructurele activiteiten gericht is. Figuur 1 (infra) illustreert communicatieplanning als het bovenbegrip voor taalplanning en terminologieplanning.

Figuur 1: Overzicht van enkele begrippen van communicatieplanning

Figuur 1 toont ook een overzicht van de verbanden tussen de weergegeven begrippen. De lijst onder "GPL" geeft elementen weer die deel uitmaken van de klassieke definitie van corpusplanning. Corpusplanning houdt activiteiten in zoals de ontwikkeling en hervorming van de spelling (met inbegrip van spellingnormalisatie), de keuze van het schrift, de bepaling van de uitspraak van woorden, woordenschat en terminologie-uitbreiding, de veranderingen in het grammaticale stelsel, de dialectnivellering, de productie van leesboeken en handboeken om alfabetisme te bevorderen, van grammatica's en van vereenvoudigde glossaria voor vaktalen, het creëren van belletrise en de steun aan creatieve kunst, evenals het creëren van instellingen om taalvraagstukken te behandelen. Maar taalplanning houdt ook aspecten in van statusplanning, m.a.w. het toekennen van taal in verschillende lagen van de maatschappij (zaken, onderwijs, gerechtshoven, administratie, media, enz.).

2.1.2 Nood aan taalplanning

De nood aan taalplanning en aan een taalplanningbeleid kan voortkomen uit de volgende omstandigheden:

- Meertaligheid: slechts een klein aantal landen (bv. IJsland) kan aanspraak maken op eentaligheid, terwijl meertaligheid in de meeste landen toch de norm blijkt te zijn. Om de rechten van de mens daadwerkelijk te respecteren, moeten zelfs eentalige landen anderstalige groepen met een minderheidsstatuut binnen de nationale grenzen benaderen en van dienst zijn. Vele landen, die beslissen om een of meer talen als officieel communicatiemiddel af te kondigen, zijn betrokken bij systematische taalplanning. Nochtans slagen grondwetten er vaak niet in om expliciet te vermelden welke talen worden erkend. Behalve de officieel erkende talen, kunnen nog andere talen worden gebruikt voor het onderwijs en andere sectoren afhankelijk van de lokale noden.
- Onderwijs: de voordelen van moedertaalonderwijs van bij de aanvang, door UNESCO reeds in de jaren '50 erkend, worden nog steeds aan miljoenen kinderen ontkend omdat vreemde talen van in de eerste onderwijsjaren worden gebruikt. Vaak leidt het ontkennen van onderricht in de moedertaal tot een groot aantal drop-outs en analfabetisme.
- Communicatietechnologie: steeds vaker is er nood aan het dichten van de digitale kloof tussen ontwikkelde en minder ontwikkelde landen. Taalplanning houdt in dat talen gebruikt en ontwikkeld moeten worden in de elektronische media, bv. dankzij het gebruik van human language technologieën (HLT's).

Naast deze factoren, is taal (in het bijzonder in een meertalige gemeenschap) te vergelijken met natuurlijke rijkdommen en is bijgevolg cruciaal voor het economische welzijn van een land en het welzijn van zijn burgers. Taal moet bijgevolg worden behandeld als een integraal element in de sociale, economische en culturele ontwikkeling van een land. Zoals andere rijkdommen, creëert ook taal – indien correct aangewend – werkgelegenheid.

2.1.3 Doelstellingen van taalplanning

Enkele van de belangrijkste doelstellingen van taalplanning zijn onder meer:

- het grote aantal drop-outs en de sterk verlaagde slaagkansen bij schoolkinderen in meertalige milieus onderzoeken en de toegang tot het erkende onderwijs verbeteren door het moedertaalonderwijs en het onderwijs in de moedertaal, in het bijzonder in het kleuter- en het lager onderwijs, te helpen implementeren;
- creëren van een optimale leeromgeving door wiskunde- en wetenschapsonderwijs in de taal van de leerlingen te geven;

- verbeteren van de kwalificaties van de beambten, werknemers, wetenschappers, leerkrachten en zelfs van de geschoolde arbeiders, wat een investering betekent in de economische macht van het land;
- versterken van de culturele diversiteit en identiteit in het land door de kunsten in de verschillende talen te koesteren;
- vermijden van etnische en politieke misnoegdheid bij de bevolking door een milieu te creëren dat steunt op het principe van taalgelijkheid, m.a.w. gelijke behandeling van alle talen aanwezig in een land, in het bijzonder in de officiële sectoren zoals wetgeving, justitie, openbare administratie en onderwijs, rekening houdend met de verschillende ontwikkelingsstadia van de talen die in eenzelfde land naast elkaar bestaan;
- verzekeren van de democratie door de bevolking in staat te stellen zich te informeren en haar eigen politieke keuzes te maken;
- dichten van de digitale kloof door talen te ontwikkelen in de elektronische media, en bijgevolg ook door de ontwikkeling van human language technologieën, machinevertaling, enz. te koesteren;
- de leden van de taalgemeenschap voorzien van lexica, handboeken, creatieve kunst, schoolboeken, kranten, enz. in hun eerste taal.

2.2 Terminologieplanning

In tegenstelling tot taalplanning, die bij taalontwikkeling aanvangt, zonder geschreven taal of taalkundige normen, steunt terminologieplanning op het bestaan van taalkundige normen en een betrekkelijk stabiele grammatica en spelling van de geschreven taal. Hierdoor ontwikkelt terminologieplanning bewust en systematisch vaktalen overeenkomstig de noden en de eisen van domeinspecifieke communicatie, waar een groot aantal nieuwe technische termen elke dag worden gecreëerd in honderden talen over de hele wereld. Die termen vormen terminologieën, die zijn opgebouwd uit termen met hun specifieke betekenissen (begrippen) die worden gebruikt in vaktalen van specifieke domeinen. Enerzijds is het ontwikkelingsproces van terminologie een natuurlijk, onvermijdelijk fenomeen, maar anderzijds kan terminologieontwikkeling ook een doelgericht initiatief zijn als onderdeel van taalontwikkeling EN een tool om socio-economische beleidsontwikkelingen door te voeren.

Om te begrijpen waar het in terminologie om draait, verwijzen wij u naar de volgende verklaring uit een woordenboek van chloorfluorkoolwaterstof (Cfk), zoals werd beschreven in een recent verschenen boek over taalplanning (ANTIA 2000):

“CFCs are non-flammable, non-toxic, and unreactive synthetic compounds which have been used since the 1930s as working fluids in refrigerators and propellants for aerosol sprays. They have now been shown to be harmful to the earth's ozone layer, as well as being major contributors to the greenhouse effect [...]. CFC molecules which have been released into the environment are broken down by the sun's ultraviolet radiation in the upper atmosphere, forming chlorine which reacts with ozone.”

[“Cfk's zijn onontvlambare, niet toxische, en niet reactieve synthetische mengsels die sinds de jaren '30 worden gebruikt als koelmiddel in koelkasten en als drijfgas in spuitbussen. Vandaag is duidelijk geworden dat die Cfk's schadelijk zijn voor de ozonlaag rond de aarde en dat zij in grote mate bijdragen tot het broeikas-effect [...]. De moleculen van Cfk's die in het milieu zijn vrijgekomen, worden door de ultravioletstralen van de zon

in de bovenste atmosfeer afgebroken, wat chlorine vormt die met de ozon reageert."

Stel dat het citaat hierboven een amalgaam is van twee afgeleide tekstvarianten: de eerste variant bestaat enkel uit **GPL-tekst (woorden)**, weergegeven in **standaardzwart** (zie voorbeeld supra), en de tweede bestaat uit **SPL-tekst (termen)**, weergegeven in het grijs. Terwijl de zwarte tekstelementen op zich voor niemand een betekenis hebben, hebben de grijze tekstelementen wel een betekenis voor geïnteresseerden in milieuscheikunde (op grond van semantische verbanden die intuïtief aan de Nederlandse grammatica worden gekoppeld). Dit fenomeen kan worden verklaard door de specifieke functie van termen: termen coderen de substantie van domeinspecifieke kennis. De GPL-elementen in het citaat hierboven vormen de grammaticale en syntactische cement die de cruciale bouwstenen in een coherent geheel samenbindt.

Behalve dat zij centraal staan in het begripsvormingsproces, zijn termen (en de begrippen waarnaar zij verwijzen) onmisbaar voor meerdere doelstellingen (zoals we in het citaat kunnen zien), zoals:

- Vertaling: wat is chloorfluorkoolwaterstof in uw taal?
- Informatieontsluiting: hoe kunnen we naar informatie zoeken, bv. gelijkaardige teksten met een zoekmachine op het internet zoeken?
- Documentatie: hoe kunnen documenten in een bureau worden geklasseerd zodat zij, zelfs na meerdere jaren, telkens weer kunnen worden teruggevonden en opnieuw gebruikt?
- Communicatie: hoe kan ik, als student, leerkracht, milieupert, enz. informatie en kennis van de tekst hierboven krijgen of doorgeven aan een wetgever of een burger?
- Onderwijs: hoe kunnen erg gespecialiseerde onderwerpen worden bijgebracht aan leerlingen, studenten, beginnelingen, experts, enz.?

Terminologieplanning kan dan ook op vele manieren worden toegepast, en daar worden ingezet waar de meeste andere terminologische activiteiten plaats vinden of worden vereist. Bijgevolg kan de nood aan een systematische benadering en coördinatie niet genoeg worden onderstreept.

2.2.1 Methoden voor termvorming in terminologieplanning

Termen kunnen uit enkelvoudige woorden bestaan of uit complexe uitdrukkingen (m.a.w. meervoudige termen) met specifieke morfosyntactische en morfosemantische eigenschappen die soms niet in algemene taal voorkomen, maar wel eigen zijn aan bepaalde domeinen. Bovendien moeten wij een onderscheid maken tussen de verschillende types aanduidingen, en niet alleen tussen termen (om nog maar niet te spreken van termelementen). Bovendien is het vaak moeilijk om woorden van termen, termen van non-termen, of namen van termen te onderscheiden. Het vormen van termen hangt af van de bruikbaarheid van de

aanduidingen in domeinspecifieke communicatie. In corpusanalyse, zijn termextractie en -identificatie moeilijke processen. Ondanks intens onderzoek, werden nog geen volledig betrouwbare theoretische modellen en hiermee overeenstemmende algoritmen voorgesteld. Nochtans bestaan er HLT-modellen en -tools die voldoende resultaten kunnen voorleggen voor termidentificatie en -extractie uit corpora. Die benaderingen zouden waar nodig moeten worden aangewend (rekening houdend met hun inherente beperkingen).

De interactie tussen domeinspecifieke en algemene talen is erg dynamisch. Er bestaat een constante beweging van lexicaal materiaal in beide richtingen:

- De-terminologiseren: gespecialiseerde termen worden als wijdverspreide woorden in de algemene taal opgenomen;
- Terminologiseren: algemeen verspreide woorden worden (onderdeel van) termen;
- Huidige beginselen voor termvorming: de volgende semiotische principes zijn eigenlijk op 'alle' talen van toepassing. Die beginselen berusten op de systematische natuur van terminologieën gekenmerkt door hun onderliggende netwerken van begrippen, met inbegrip van de cognitieve dimensie, de aspecten van kennisrepresentatie, enz.:
 - transparantie (versus onduidelijkheid);
 - consistentie;
 - toepasselijkheid;
 - bondigheid (economie van de taal);
 - afleidbaarheid;
 - taalkundige correctheid;
 - voorkeur voor de moedertaal (behalve in domeinen en talen met andere tradities, bv. het gebruik van Latijn of Grieks in sommige disciplines).
- Methoden voor termvorming:
 - creëren van nieuwe vormen:
 - . afleiding;
 - . samenstelling;
 - . afgekorte vormen;
 - gebruiken van bestaande vormen:
 - . conversie (verandering van de grammaticale categorie, soms hercategorisatie genoemd);
 - . terminologisatie (toekennen van nieuwe, vaak analoge of metaforische betekenissen aan bestaande termen in verwante kennisgebieden of GPL-woorden);
 - . semantische transfer binnen een vaktaal;
 - . ontleningen vanuit verschillende disciplines (metaforen);
 - ontleningen vanuit verschillende talen:
 - . directe leenwoorden;
 - . vertaalde leenwoorden.

Die methoden moeten worden nagegaan op hun toepasselijkheid in elke taal. Semiotische principes dienen als richtlijnen voor methoden van het vormen van termen. Sommige principes spreken elkaar tegen, wat resulteert in een lastige inruil voor elk individueel geval (bv. termtransparantie versus -bondigheid). Informatie hierover kan worden geraadpleegd in ISO 704 en andere relevante internationale normen (zie Bibliografie).

Courante problemen en uitdagingen in termvorming worden onder andere veroorzaakt door: algemene linguïstische modellen, verschillen in morfologie, verscheidenheid en inconsistentie van de regels in verschillende domeinen (in het bijzonder de natuurwetenschappen met hun specifieke nomenclaturen), onvolledig gedetailleerde beschrijving van een groot aantal talen, en de nood aan een volledige codificatie van die talen (bv. door middel van taalplanning) om op die manier betrouwbare regels te krijgen voor terminologieontwikkeling, in het bijzonder wat betreft spelling, uitspraak en grammatica. Op het vlak van HLT-toepassingen, is er nood aan geautomatiseerde modellen voor termcreatie in de talen die moeten worden verwerkt.

2.2.2 Beschrijvend en normatief terminologiewerk

Nieuwe termen worden regelmatig in een taal ingevoerd om een leemte op te vullen, die werd veroorzaakt door het ontstaan van een nieuw concept, of om een minder efficiënte term te vervangen. Er zijn twee verschillende methoden om op deze terminologische evolutie in te spelen: beschrijvend en normatief terminologiewerk. Terwijl beschrijvend terminologiewerk enkel het ontstaan van termen observeert en analyseert, legt normatief terminologiewerk een overeenkomst vast tussen de gebruikers om een bepaalde term aan te nemen voor een gemeenschappelijk en herhaald gebruik in bepaalde omstandigheden. Normatief terminologiewerk omvat het gelijkvormig maken, het normaliseren en het harmoniseren van terminologie. Terminologienormalisering wordt gedreven door allerlei commerciële redenen of is het gevolg van veiligheidsoverwegingen.

Terminologienormalisering heeft bijna steeds te maken met een keuze uit concurrerende termen. Meerdere factoren kunnen die keuze beïnvloeden, bv. economische redenen (bv. een term wordt gekozen omdat hij minder omslachtig is dan een andere), precisie (een bepaalde term kan duidelijker of transparanter zijn dan een andere), geschiktheid (een bepaalde term kan storende of politieke connotaties hebben).

Terminologienormalisering omvat twee verschillende aspecten en daardoor ook twee verschillende infrastructures. Terminologische principes en methoden worden genormaliseerd binnen horizontale infrastructures, omdat normalisatie vrijwel alle domeinen betreft. Terminologieën zelf worden daarentegen genormaliseerd binnen verticale infrastructures (m.a.w. terminologiewerk dat vandaag vooral binnen technische comités wordt uitgevoerd). Onnodig om te onderstrepen dat normalisatie van terminologieën het beste wordt ondersteund door genormaliseerde principes en methoden, die op hun beurt op een wetenschappelijke theorie berusten. Internationaal gezien, is ISO/TC 37 "Terminology and other language and content resources" verantwoordelijk voor het normaliseren van terminologische beginselen en methoden.

2.2.3 Terminologiebeheer

Zoals reeds aangegeven, is terminologiewetenschap erg interdisciplinair. Bijgevolg wordt de samenwerking met experts vanuit verscheidene domeinen een *conditio sine qua non* voor de terminologiepraktijk. Alleen al door het volume van terminologische data, moeten zoveel mogelijk mensen samenwerken door inspanningen en middelen te bundelen.

- Terminografie versus lexicografie: overeenkomstig de klassieke definities, is terminografie conceptgebaseerd en lexicografie woordgebaseerd. In werkelijkheid bestaat er geen duidelijk onderscheid; hybride methoden zijn overvloedig aanwezig, wat leidt tot kleine verschillen in de workflow en zelfs tot anomalieën in de datastructuren. Methoden met betrekking tot woord/betekenis versus term/begrip vallen steeds meer samen en er worden meer inspanningen geleverd om de compatibiliteit tussen heterogene systemen te bevorderen.
- Beschrijvende versus normatieve werkmethoden: de initiële fasen van terminologiebeheer hebben in het algemeen te maken met een aanzienlijke verscheidenheid in documenteren binnen en over culturele, linguïstische, disciplinaire, beroepsmatige, en bedrijfs grenzen; tijdens een tweede fase wordt het vaak noodzakelijk om die complexiteit voor specifieke doeleinden te verkleinen door terminologie te normaliseren, of door terminologie te harmoniseren in gevallen van lexicale fragmentatie binnen hetzelfde sociale register.

Terminografie wordt gedefinieerd als het proces om terminologische informatie te documenteren. Dat werk wordt op één-, twee- en meertalige niveaus uitgevoerd. Doel- en toepassingsgerichte principes bepalen het ontwerp van technische woordenboeken, glossaria en andere terminografische producten die worden ontworpen voor verschillende doelpublieken (bv. in onderwijs, in massamedia, enz.). Wat 'betekenis' en terminografie betreft, verwijzen de belangrijkste conclusies onder meer naar:

- Begrippen en begrippenstructuren: begrippen zijn mentale weergaven (cognitieve eenheden). Binnen een bepaalde domeinspecifieke kennis vormen begrippenstructuren de basis van terminologie. Vanuit een linguïstisch standpunt is de betekenis van een term het begrip dat door de term wordt aangeduid. Begrippen worden gevormd en zijn constant in verandering binnen elke beroepsmatige activiteit en alle vormen van beroepsmatige communicatie. Het vormen van begrippen wordt eveneens gedreven door culturele conventies, aangezien taal de belangrijkste uiting is van cultuur. De complexe en dynamische interactie tussen term- en begrippenvorming is belangrijk op alle niveaus van terminologieontwikkeling en terminografie.
- Definities, contexten, voorbeelden: terwijl we een onderscheid maken tussen verschillende soorten definities - inhoudsdefinitie, omvangsdefinitie, deeldefinitie, functionele, operationele definitie, enz. – wordt een begrippenstelsel in systematisch terminologiewerk door met elkaar verbonden definities weergegeven. Multidimensionele begrippenstelsels vereisen definities die de verschillende facetten of de onderscheidende criteria weergeven. Bijgevolg moeten we beginselen formuleren om definities te schrijven, te evalueren en te reviseren (zie ISO 704, Wright/Budin 1997: "Dos and Don'ts of definition writing").

- Contexten (met inbegrip van definitie- en illustratiecontexten): in het kader van terminologiebeheer, illustreren contexten de functie van een term in discourse, m.a.w. het gaat om blokken tekst. De verschillende functies van contextgebaseerd documenteren is erg nuttig, en wanneer het zorgvuldig definitieschrijven bij gebrek aan tijd onmogelijk is, biedt een context een bruikbaar alternatief, in het bijzonder wanneer a.d.h.v. corpusanalyse omvangrijke corpora in korte tijd worden samengesteld. Een context ondersteunt een definitie en kan soms de enige informatiebron zijn (bij gebrek aan definities). Een context is zelfs waardevol wanneer een definitie voorhanden is omdat hij aangeeft dat de definitie correct is voor een bepaald voorbeeld. In ieder geval, kan een context fungeren als een oorspronkelijke bron om termen te analyseren qua gebruik en collocaties.

Vergelijkend terminologiewerk en terminologiewerk in samenwerkingsverband bestaan uit de twee volgende basisbenaderingen van terminologiebeheer:

- Vergelijkend terminologiewerk verwijst naar het onderzoek van termen en begrippen uit verschillende talen, om op die manier te komen tot de zogenaamde "gelijkwaardige" termen die kunnen worden aanbevolen in een terminologielijst of -norm. Vaak brengt een dergelijk proces discontinuïteit van begrippenstructuren en terminologie aan het licht tussen taalgemeenschappen. Voor het onderzoeken van het problematische begrip "gelijkwaardigheid" binnen een pragmatische context (in tegenstelling tot een filosofische context), blijkt een functionele benadering nuttig. Het onderscheid tussen tekstuele en communicatieve gelijkwaardigheid enerzijds, en terminologische of lexicale gelijkwaardigheid anderzijds dient te worden onderzocht. Vergelijkend terminologieonderzoek vereist op dit niveau dat dit onderzoek grondig wordt gedocumenteerd en dat besprekingen voor alle talen worden gepland door de betrokken comités, wat resulteert in het uitbouwen van een unieke kennisbasis en een systeem dat leidt tot besluitvorming.
- In gezamenlijk terminologiewerk, worden de beste resultaten bereikt wanneer linguïsten, terminologen, en domeinexperts in comités samenwerken, in het bijzonder wanneer het gaat om taalontwikkeling en terminologische normalisatie. Die verschillende experts beschikken over verschillende kennis en ervaring om een bijdrage te leveren aan een complexe opdracht:
 - domeinspecifieke kennis (kennis van begrippen);
 - talenkennis (algemene en taalspecifieke kennis);
 - terminologische kennis (kennis van werkmethoden die de kloof dichtten tussen de twee boven vermelde soorten kennis).

3 Formuleren en implementeren van een terminologiebeleid

De methodologie die in de Richtlijnen wordt afgebakend, onderstreept de nood aan systematisch ontwikkelen, formuleren, implementeren, uitwerken, promoten en onderhouden van een terminologiebeleid met duidelijke doelstellingen, perspectieven en een doelgerichte aandacht voor toepassingsgebieden. Terecht moet rekening worden gehouden met het gebruik van informatienetwerken ter ondersteuning van een dergelijk terminologiebeleid, naast het feit dat die informatienetwerken efficiënter werken wanneer die door een terminologiebeleid worden ondersteund. Het oprichten van organisatorische en technische infrastructuur voor een terminologiebeleid is in de eerste plaats een middel om de doelstellingen en de perspectieven ervan te bereiken, samen met de concrete algemene of specifieke toepassingsgebieden.

3.1 Formuleren van een terminologiebeleid

Wanneer er op terminologieontwikkeling wordt gefocust, kan het formuleren van een terminologiebeleid in de eerste plaats worden afgestemd op de ontwikkeling van:

- de algemene taal als middel tot domeinspecifieke communicatie in het algemeen;
- de vaktalen van enkele kennisgebieden in een bepaalde taal, of
- een combinatie van beide aspecten.

Die benadering kan nochtans sterk worden beïnvloed door de linguïstische context waarin zij moet worden toegepast. Een overvloed van verschillende factoren kan een invloed hebben op het formuleren van een terminologiebeleid overeenkomstig deze Richtlijnen. Binnen een zelfde taalgemeenschap, kan terminologieontwikkeling noodzakelijk zijn voor sommige vaktalen, terwijl meerdere reeds bestaande, en bijgevolg concurrerende terminologieën in andere vaktalen nood hebben aan harmonisatie. Sommige taalgemeenschappen zijn geïsoleerd in een bepaald geografisch gebied binnen een land. Die kunnen naast andere taalgemeenschappen bestaan, of kunnen uit autonome taalkundige minderheden bestaan. Andere gemeenschappen breiden zich uit over de bestaande nationale grenzen van twee of meer landen, met mogelijk een verschillend statuut in de betrokken regio's, of kunnen verspreid zijn over een groot aantal landen. Soms komen in een of meerdere landen minderheidstalen voor die worden afgesneden van de ontwikkeling die de meerderheidstaal in hun land van oorsprong kent. In dergelijke gevallen, genieten gemeenschappen van minderheidstalen soms van een autonoom of een semi-autonoom statuut binnen hun gastland en kunnen daardoor een terminologische eigenheid ontwikkelen om zich op die manier aan te passen aan en vreedzaam samen te leven met de gemeenschappen van de meerderheidstaal/-talen die rond hen liggen. In andere gevallen, zijn dergelijke minderheden afhankelijk van de taalontwikkeling in hun land van oorsprong.

Deze Richtlijnen wenden zich tot een publiek met verschillende taalachtergronden – variërend van grote landen die een nationaal terminologiebeleid proberen vast te leggen, kleine en middelgrote landen met een of meer taalgemeenschappen, tot de kleinste taalgemeenschappen en andere vormen van gemeenschappen die een terminologiebeleid nodig hebben.

Iedere taalgemeenschap kan verschillende noden hebben op het vlak van institutionele opbouw en capaciteitsopbouw van het menselijke kapitaal als onderdeel van het ontwikkelen, formuleren en implementeren van een terminologiebeleid overeenkomstig de bijzondere cultuur, samenleving en andere omstandigheden.

3.2 Implementeren van een terminologiebeleid

Beleidsvormers worden vandaag geconfronteerd met de levensgrote uitdaging om nieuwe manieren en middelen te ontwikkelen om informatiebronnen in hun ontwikkelingsplannen te leveren en te exploiteren. Als antwoord hierop, zou terminologiebeleid het beste worden ontwikkeld ter ondersteuning van andere vormen van nationaal beleid, zoals het informatie- en kennisbeleid, het onderwijsbeleid, het beleid van capaciteits- en institutionele opbouw, technologie- en innovatiebeleid, enz., of er zelfs deel van uitmaken.

Terminologiebeleid heeft een belangrijke en verregaande invloed op het beroepsleven, onderwijs en opleiding, gezondheidssysteem, enz., en belangt iedereen aan, jong en oud, die een of andere gespecialiseerde kennis moet begrijpen of verwerven. Meestal is het aangeraden om die instellingen hierin actief te betrekken, die zich het meeste toeleggen op hun betrokkenheid in een beleid van taalplanning. Als laatste, maar daarom niet minder belangrijke raadgeving, is het nuttig om de volledige taalgemeenschap in dit proces te betrekken.

Deze Richtlijnen volgen grotendeels het implementatiemodel voor nationaal informatiebeleid dat in de UNESCO-publicatie [PGI-90/WS/11] wordt omlijnd:

Montviloff, Victor. *National information policies. A handbook on the formulation, approval, implementation and operation of a national policy on information.* Paris: UNESCO (publication PGI-90/WS/11), 1990.

Vermits de Richtlijnen vaak op regionaal of lokaal niveau zullen worden gebruikt voor een of meerdere taalgemeenschappen, moest het model nochtans worden vereenvoudigd. In geval van een grootschalige toepassing op het nationale niveau van meerdere taalgemeenschappen, zou de hierboven vernoemde publicatie het beste met deze Richtlijnen worden gecombineerd.

3.3 Capaciteitsopbouw van het menselijke kapitaal

Capaciteits- en institutionele opbouw zijn belangrijke items in elk terminologiebeleid. De nood aan een infrastructuur voor terminologie kan reeds op een vroeg stadium tijdens het ontwikkelingsproces van programma's voor terminologieplanning optreden. Het is vooral op dat ogenblik dat er nood is aan terminologen, en in het bijzonder aan experts in terminologiebeleid, om op die manier reeds enkele valkuilen te vermijden bij het implementeren van een terminologiebeleid. Daarnaast zou er een systematisch plan voor de capaciteitsopbouw van het nodige menselijke kapitaal moeten bestaan om de opleiding van terminologie-experts te bevorderen. Die zijn immers nodig om alle aspecten van het vastgelegde terminologiebeleid uit te voeren, en om alle andere terminologische activiteiten, die in dit kader als essentieel worden bestempeld, op te volgen.

Omdat de terminologie van elk kennisgebied of -domein met elke nieuwe uitvinding uitbreidt, wordt door middel van terminologie informatie verspreid en kennis vergaard. Het aanbrengen van aangepaste wetenschappelijke, technische, onderwijskundige en economische termen zou moeten worden ondersteund door Special Interest Groups en experts in de hele taalgemeenschap. In kleinere landen of taalgemeenschappen met terminologieën in ontwikkeling, zou tijdens het eerste stadium van implementatie voorrang moeten worden gegeven aan het voorbereiden van de meest dringende basistermen. Het kan hier gaan om termen die nodig zijn voor het onderwijssysteem, hygiëne, volksgezondheid of openbaar vervoer, enz. Afhankelijk van de domeinen waarin de terminologie het eerste zal worden toegepast, kunnen bepaalde prioriteiten worden vastgelegd.

Tijdens het proces van termcreatie, spelen technische vertalers vaak een cruciale rol, want

tijdens het vertaalproces, stellen zij vaak nieuwe termen in de doeltaal voor op basis van nieuwe termen uit de brontaal. In ieder geval, vereist het proces van termcreatie en -adoptie een nauwe samenwerking tussen terminologen, specialisten ter zake, linguïsten, vertalers en onderwijsactoren. Het is mogelijk om samenwerkingsmodaliteiten te ontwikkelen om tegenstrijdige termkeuzes te vermijden. Het gebruik van minderheidstalen, gemarginaliseerde talen en talen in ontwikkeling binnen een bepaald land draagt bij tot het begrijpen van de oorspronkelijk aanwezige technologieën en tot het integreren van die technologieën in de moderne technologie. Bijgevolg, leidt het ondersteunen van taalontwikkeling tot het bewaren van het culturele erfgoed en de diversiteit van het betrokken land.

Indien het oprichten van terminologie-instellingen deel uitmaakt van de plannen, is er wellicht nood aan het opleiden van werknemers die specialiseren in het beheer van terminologieprojecten, terminologiewerk en terminografie. Enerzijds kunnen terminografen, die termen kunnen extraheren, termen kunnen documenteren overeenkomstig specifieke terminografische principes en praktijken, en ontwerplijsten van termen kunnen opstellen, worden gevraagd om nauw samen te werken met domeinexperts. Anderzijds zullen terminologen onderzoek moeten uitvoeren naar de principes en praktijken van secundaire termcreatie. Uiteraard moeten alle terminologie-experts een grondige kennis hebben van de de spelling en de principes van woordvorming in de betrokken taal/talen.

De privésector kan hier een belangrijke bijdrage leveren. Experts weten dat zij met andere domeinexperts en leken moeten communiceren. Toch moeten zij in de eerste plaats met elkaar in hun eigen domein communiceren door middel van een ondubbelzinnige terminologie. Dergelijke domeinexperts kunnen dan beslissen om te beginnen aan terminologieprojecten en het samenstellen van technische dictionaires in hun verscheidene kennisgebieden. Vaak zijn die mensen geen terminoloog of terminograaf, en hebben zij nood aan assistentie tijdens het proces van termcreatie, het systematische documenteren van de termen en het samenstellen van de terminologische data in verzamelingen voor hun respectieve kennisgebieden.

3.4 De rol van nationale terminologie-instellingen

De rol van de instellingen die terminologiediensten ter beschikking stellen bestaat erin om advies en ondersteuning te geven aan de regering op het niveau van het formuleren, ontwikkelen, implementeren en onderhouden van strategieën betreffende terminologie en terminologieontwikkeling. In sommige gevallen, staat een terminologie-instelling in voor die diensten in een of meer landen. In andere gevallen, worden verscheidene terminologiediensten door verschillende instellingen geleverd op nationale en regionale niveaus en maken zij deel uit van hun hoofdopdracht. Soms verlenen domeinspecifieke instellingen ook terminologiediensten.

Terminologie-instellingen verlenen advies in verband met het beleid en andere materies betreffende terminologie en vaktalen (SPL). Zij kunnen normen vastleggen en evalueren voor terminografische doeleinden, voor het creëren van de nodige voorzieningen en het implementeren van genormaliseerde procedures om terminologische informatie te verzamelen, te documenteren, te systematiseren en te verspreiden in de verschillende gemeenschappen van het betrokken land. Terminologie-instellingen kunnen ook een informatiedienst ter beschikking stellen over de conventies van vaktalen en over terminografische items. Bovendien kunnen zij projecten voor vaktaalontwikkeling coördineren en ondersteunen, en kunnen zij terminologische voorzieningen en producten voor de hieraan gerelateerde informatie- en communicatiesystemen ter beschikking stellen, door bv. een terminologische database (TDB) te ontwikkelen en te beheren. In de huidige netwerkeconomie, is het mogelijk deze TDB tot een virtuele centrale TDB om te vormen, wat neerkomt op een netwerk van gedistribueerde databases.

Nationale terminologie-instellingen kunnen de empowerment van alle burgers nastreven door middel van terminologische bijdragen die de communicatie vergemakkelijken op verschillende niveaus en in verschillende kennisgebieden en activiteitsdomeinen. Het leveren van aangepaste meertalige terminologische producten voor verschillende domeinen, het coördineren van terminologische producten en externe terminologische bijdragen, het

smeden van partnerships met medewerkers en belanghebbenden, het beheer van nationale TDB's, en eventueel het verspreiden van terminologische informatie bij de gebruikers, de klanten en de medewerkers in de vorm van termenlijsten, technische dictionaires en elektronische media, kunnen ook tot de doeleinden behoren. Naast het bevorderen van wetenschappelijke, economische en technische communicatie, kunnen nationale terminologie-instellingen een belangrijke rol spelen in kennisoverdracht, en bijgevolg ook in de empowerment van de burgers, door hun wetenschappelijke, economische, technische en algemene talenkennis te versterken.

Een nationale terminologie-instelling wordt onvermijdelijk een coördinatiecentrum voor terminologiewerk in een bepaald land, vermits de vraag naar terminologie elke dag stijgt. In dergelijk geval is het belangrijk om een doeltreffende coördinatie en een doeltreffend workflowmanagement na te streven voor het documenteren van termen om duplicaten te vermijden en uiteindelijk normalisatie te bevorderen. Een nationale terminologie-instelling kan dienst doen als de nationale katalysator die de terminologische input van verscheidene taalgemeenschappen en domeingebonden groepen in een gecentraliseerde of een gedistribueerde database documenteert. Bijgevolg kan terminologische informatie langs een centrale toegangspoort worden verkregen. Op die manier kan de nationale terminologie-instelling belangrijke diensten aan de hele gemeenschap leveren.

In landen waar een of meer taalgemeenschappen zijn verspreid over grote gebieden, biedt een gedecentraliseerde terminologie-infrastructuur waarschijnlijk de beste oplossing voor problemen bij het implementeren van een terminologiebeleid. Gedecentraliseerde terminologiebureaus kunnen optreden als hulpbureaus voor een nationale terminologie-instelling (bv. gebruikers voorzien van een gebruikersvriendelijke toegang tot de gefedereerde portalen van een aantal terminologieorganisaties). Zij kunnen gelegen zijn in gebieden waar de specifieke domeinen sterk vertegenwoordigd zijn of in het geolinguïstische gebied waar het grootste aantal eerstetaalsprekers van een bepaalde taal die terminologieontwikkeling nodig heeft, is geconcentreerd. Terminologieprojecten kunnen eveneens door individuen worden opgestart of door domeingebonden organisaties en associaties die het nodig vonden om terminologie te ontwikkelen in een specifiek domein. Bijgevolg kan hun eigen taal functioneler worden in de specifieke regio of het specifieke domein.

3.5 Particuliere initiatieven

Terminologie is een strategisch pluspunt in een meertalig land. Terminologie is het medium voor het verspreiden van kennis en informatie. Door correcte, geharmoniseerde of genormaliseerde terminologie te gebruiken, worden doeltreffende wetenschappelijke en technische communicatievaardigheden ontwikkeld. Daarnaast is er nood aan nieuwe vaardigheden en beroepsprofielen op de zogenaamde terminologiemarkt, die producten en diensten levert voor:

- betrokkenen die terminologie creëren (bv. onderzoekers, technici, beheerders, enz.),
- betrokkenen die terminologische data leveren (bv. normalisatie, ontwerpen van terminologische databanken, gespecialiseerde lexicografie, enz.);
- betrokkenen die terminologische data verdelen (bv. uitgevers van dictionaires, online informatiediensten, enz.; en
- iedere burger in het algemeen.

Terminologieproducten bestaan hoofdzakelijk uit:

- verschillende soorten terminologische informatie in verschillende vormen voor verschillende doeleinden en verschillende gebruikersgroepen;
- terminologische tools voor verscheidene doeleinden.

Terminologische informatie (met inbegrip van terminologische documentatie) bestaat uit drie fundamenteel verschillende soorten van gegevens, zoals (één- of meertalige):

- terminologische data sensu stricto (m.a.w. informatie over domeinspecifieke begrippen en hun voorstelling door linguïstische en niet-linguïstische symbolen, aangevuld met een aantal geassocieerde data);
- bibliografische gegevens van een waaier van verschillende publicaties over terminologie;
- feitelijke gegevens over instellingen, experts, programma's, gebeurtenissen en andere activiteiten die te maken hebben met terminologie.

Al die soorten gegevens hebben een verschillend databasebeheersysteem nodig (met inbegrip van een set van verschillende databanken of een geïntegreerd databasesysteem dat verschillende gegevensmodellen integreert). Een centrum voor terminologische informatie en documentatie moet rekening houden met die drie belangrijkste soorten databasebeheersystemen die zijn ontworpen voor verschillende doeleinden op basis van precies gedefinieerde gegevenscategorieën (overeenkomstig de "informatieobjecten" die nodig zijn voor om het even welk gegevensmodel). De gegevens die in dergelijke systemen worden gegenereerd en onderhouden, zoals ook hun software, kunnen worden gebruikt om verschillende soorten "producten" te genereren en kunnen een basis vormen van een waaier van "diensten".

Vanuit een formeel standpunt, leveren terminologische data gespecialiseerde kennis op het niveau van de begrippen, en kunnen worden aangeboden:

- in conventionele publicatievormen (m.a.w. dictionaire, glossarium, lexicon, enz. in gedrukte vorm);
- in elektronische publicatievorm (met enkel de data als zodanig in een bepaald formaat of in combinatie met software of hardware, zoals bv. in een elektronische dictionaire);
- langs online informatiediensten.

In palmtopcomputers of zelfs nog kleinere elektronische computers in zakformaat kunnen terminologische data worden geïmplementeerd in combinatie met of geïntegreerd in de respectieve software of zelfs hardware.

Terminologische data kunnen door klanten op de terminologiemarkt worden aangekocht voor louter intern gebruik of hergebruik, tijdens het uitwisselen van terminologische data, enz. Nochtans hebben verschillende gebruikersgroepen complexe en gegranuleerde terminologische data nodig voor verschillende doeleinden. Daarom is het ook voordelig om veelzijdige terminologische data voor te bereiden voor verschillende toepassingen en gebruikers, van wie de noden door op maat gemaakte klantgerichte gebruikersinterfaces worden benaderd. Terminologische data kunnen ook erg efficiënt worden gebruikt als kerninformatie, waarrond de data van domeinspecifieke encyclopedieën kunnen worden georganiseerd.

Terminologische toepassingsprogrammatuur behoort tot het meest verspreide type tools om terminologische data op verschillende manieren te bewerken. Er bestaan verschillende types **terminologiebeheersystemen** (TMS's) die als toepassingsgerichte tools zijn ontworpen om terminologische data op te nemen, te bewaren, te bewerken en te exporteren op een professionele manier en voor verschillende doeleinden. **Terminologische databanken** (TDB's) bestaan uit terminologische data die door een terminologiebeheersysteem worden verwerkt. Soms zijn grote terminologische databases geïntegreerd in een min of meer geavanceerde structuur van een organisatie of een instelling die dient voor de collectie en het onderhoud van omvangrijke terminologieverzamelingen voor een groot aantal gebruikers. Het grootste aantal terminologiebeheersystemen op PC wordt aangewend door individuele gebruikers, kleine coöperaties (al dan niet geïntegreerd door middel van een lokaal netwerk (LAN)), of grotere departementen (waarin de individuele werkplaatsen gewoonlijk verbonden zijn door een min of meer geavanceerd LAN of intranet).

Terminologiebeheersystemen worden verder ontwikkeld tot tools voor verscheidene toepassingen, zoals

- computerondersteund vertalen;
- wetenschappelijk en technisch schrijven (met inbegrip van technische documentatie);
- beheer van reserveonderdelen;
- e-handel, enz.

Aan de andere kant worden modules van terminologiebeheersystemen met verscheidene niveaus van geraffineerdheid geïmplementeerd in allerlei soorten terminologiesoftware. Zij worden steeds vaker aangewend in verscheidene informatie- en communicatieworkflows waardoor zij bijgevolg nieuwe markten vinden in:

- op samenwerking gebaseerd technisch schrijven (door technisch uitgevers);
- documentatie (in de betekenis van informatie, documentatie en archiveren) en;
- op samenwerking gebaseerd terminologiewerk.

Dank zij computerondersteund terminologiewerk in samenwerkingsverband (en gedistribueerd op basis van netwerken), is het mogelijk om sneller en efficiënter terminologische data voor te bereiden, te verwerken en te onderhouden volgens modern kwaliteitsbeheer. De volgende terminologische dienstverleningen bestaan reeds:

- consultancy en opleidingen met betrekking tot terminologie;
- uitbesteden van terminologieopdrachten;
- informatiediensten over terminologie.

Terminologische consultancy en opleidingen zijn vooral nodig wanneer het gaat om toepassingsgebonden aspecten, zoals:

- toepassen van terminologische beginselen en methoden (in het bijzonder een correcte toepassing van de bestaande normen over terminologische beginselen en methoden en de hieraan verwante normen);
- selectie en toepassing van tools (bv. software om meertalige data te verwerken);
- beheer van terminologieprojecten, enz.

Experts van bepaalde kennisgebieden hebben tegenwoordig vaak geen basisbeginselen gekregen van logica en epistemologie, die aan de grondslag liggen van wetenschapsfilosofie of informatiewetenschappen, en hebben nood aan een opleiding in de theoretische en methodologische grondbeginselen van terminologiewetenschap en terminografie. Grote organisaties en instellingen hebben vaak nood aan het integreren van terminologische methoden en tools in hun systemen van informatie- en kwaliteitsbeheer. In talrijke landen, willen overheidsinstellingen en -diensten een beleid van kennisoverdracht uitvoeren, dat in grote mate baat zou hebben bij de correcte methoden van terminologieplanning. Organisaties en instellingen hebben ook vaak nood aan advies inzake juridische problemen (in het bijzonder met betrekking tot intellectueel eigendomsrecht) in verband met toepassingen van terminologische data en tools.

Meer en meer beschouwen allerhande organisaties en instellingen uitbesteding als een geschikte methode om welbepaalde beperkte terminologische noden het hoofd bieden. Uitbesteding kan bv. verwijzen naar:

- onderzoek en ontwikkeling op aanvraag met betrekking tot nieuwe tools of toepassingen;
- aanpassing van bestaande tools enz., zoals:
 - ontwikkelen en implementeren van terminologiebeheersystemen of zelfs van terminologische databases;

- metabrowser voor informatienetwerken, enz.;
- terminologiewerk op aanvraag met betrekking tot:
 - voorbereidend terminologiewerk;
 - onderhoud van terminologische data (met inbegrip van onder andere revisie en updating);
 - conversie of samenvoegen van terminologische data;
 - evaluatie en valideren van terminologische data, enz.;
- onderhouds- en nazorgdiensten met betrekking tot:
 - onderhoud en upgraden van software voor terminologiebeheersystemen;
 - allesomvattend onderhoud van gegevensdragers, enz.

Steeds vaker zijn terminologieproducten en -diensten als zodanig beschikbaar of als onderdeel van de vele soorten informatiediensten die vandaag op de markt voorhanden zijn. Dit is te vergelijken met de algemene situatie in de informatie- en communicatietechnologie (ICT). Terminologieproducten en -diensten zullen ook steeds meer worden geïntegreerd in andere ICT-toepassingen.

Voor de verspreiding van terminologische data naar verschillende gebruikersgroepen met verschillende noden, mogen inspanningen om tegen vergoeding marktgerichte informatienetwerken op te richten die op een commerciële basis voorzien in:

- terminologische data sensu stricto; en
- terminologieproducten en -diensten met toegevoegde waarde

niet worden uitgesloten. Klanten zouden dus worden gevraagd om te betalen voor terminologieproducten en -diensten. Nochtans zullen terminologieproducten en -diensten steeds goedkoper worden, naarmate klanten tussen een steeds ruimer aanbod aan dergelijke producten en diensten kunnen kiezen.

Nationale terminologie-infrastructuren, al dan niet gecentraliseerd, moeten daarom volledig samenwerken met de privésector door te voorzien in terminologische en terminografische assistentie en/of opleiding (zie 3.1). Experts die op nationaal niveau werkzaam zijn, kunnen eveneens assisteren bij het editeren, het finaliseren van eindproducten en bij het publiceren en het in de handel brengen van dergelijke producten. Hoe meer terminologiebeleid van bij de aanvang wordt opgevat als meertalig en niet exclusief, hoe groter de potentiële markten kunnen worden.

Een nationaal terminologiebeleid kan door openbare instellingen worden gepland en geïmplementeerd, of gedelegeerd naar privé-organisaties (commerciële consultancybedrijven of NGO's zonder winstbejag).

4 Vorbereiden, formuleren en implementeren van terminologiebeleid

Deze Richtlijnen stimuleren het formuleren en het implementeren van een louter terminologisch beleid. Dergelijk terminologiebeleid bestaat bv. in verschillende landen als onderdeel van een informatiebeleid of een beleid dat nauw verbonden is met gouvernementele en niet-gouvernementele informatieactiviteiten. Openbare en privé-instellingen ontwikkelen gewoonlijk talrijke regels, akkoorden en richtlijnen die erop gericht zijn om informatie te verzamelen en te beschermen om op die manier te kunnen voorzien in hun specifieke economische, sociale en politieke noden. Een groot aantal van die regels, akkoorden en richtlijnen, werden succesvol geïmplementeerd en worden tegenwoordig aanvaard als maatstaven voor het beheren en het ontwikkelen van specifieke activiteiten. Nochtans leidt fragmentatie van die regels, akkoorden en richtlijnen soms tot chaotische toestanden, en verwaarlozen zij te vaak de fundamentele rol van terminologie. De snelle ontwikkeling en integratie van moderne ICT-toepassingen zorgt ervoor dat de hele situatie nog complexer wordt. Terwijl deze Richtlijnen zich op terminologiebeleid concentreren, mogen integratie van dergelijk beleid en coördinatie met andere beleidsvormen niet worden verwaarloosd.

Op grond van ervaring in het formuleren van een informatie- en kennisbeleid op nationaal niveau, bevat een terminologiebeleid volgens de Richtlijnen de volgende fasen:

- FASE I – Vorbereiden van het terminologiebeleid;
- FASE II – Formuleren van het terminologiebeleid;
- FASE III – Implementeren van het terminologiebeleid;
- FASE IV – Duurzaam beheer van de terminologie-infrastructuur en het aanpassingsmechanisme voor het terminologiebeleid.

Het gaat hier om terminologie op landelijk niveau of op het niveau van een taalgemeenschap, die gemakkelijk aan andere niveaus of organisatorische contexten kan worden aangepast.

De opgelegde deadlines en de opvolging van afgewerkte projecten worden van FASE I tot FASE III steeds nauwkeuriger gecontroleerd. Bovendien kan de publieke controle toenemen naarmate de uitvoeringsfase van het terminologiebeleid dichterbij komt. Naargelang de doelstelling van het terminologiebeleid, kunnen de fasen en de opdrachten hieronder nog verder worden gedifferentieerd. Het is vooral belangrijk op te merken dat deze fasen en opdrachten elkaar waarschijnlijk niet opvolgen, maar elkaar eerder overlappen en soms gelijktijdig worden uitgevoerd.

Om een bepaald programma succesvol te laten verlopen, is een zorgvuldige projectplanning van essentieel belang waardoor projectbeheerders duidelijk afgebakende opdrachten, in te leveren projecten, en deadlines voor belangrijke projectcomponenten kunnen opvolgen. Software voor projectbeheer dat is aangepast aan het implementeren van een bepaald terminologiebeleid kan uiteraard een belangrijke hulp betekenen bij het plannen en het beheren van complexe processen.

Op elk ontwikkelingsstadium in dergelijke projecten, kan de studie van bestaande voorbeelden en ervaringen elders in de wereld erg nuttig zijn, niet in het minste om de valkuilen en valstrikken te vermijden waarmee anderen reeds werden geconfronteerd.

4.1 FASE I – Vorbereiden van het terminologiebeleid

Omdat het formuleren en implementeren van een terminologiebeleid een erg complexe materie is, moet het proces erg zorgvuldig worden voorbereid. Deze voorbereidingsfase kan de volgende activiteiten omvatten:

- inschatting van de talige en terminologische context, en van de bestaande wetgeving;
- activiteiten die zijn ontworpen om het taalbewustzijn te creëren en inspanningen die nodig zijn om deze activiteiten officieel te doen erkennen;
- aanbevelingen inzake de methodologie en beschikbare of denkbare procedures;
- voorbereiding van de preliminaire documenten;

- organisatie van een nationale overlegprocedure.

4.1.1 Inschatting van de talige en terminologische context

Een grondige inschatting is vereist van de stand van zaken in verband met de ontwikkeling van SPL in de taalgemeenschap en de bestaande en potentiële expertengroepen, van de impact van de SPL op of de interactie ervan met andere beleidsvormen en strategieën, en last but not least van de attitudes die de taalgemeenschap in het algemeen heeft ten aanzien van taal en terminologie. Deze evaluatie zou de voornaamste belanghebbenden moeten identificeren en elke vorm van sociale of psychologische barrières tegen het terminologiebeleid moeten bepalen. Andere al dan niet tastbare aspecten en problemen moeten worden geïdentificeerd. De evaluatie zou ook een analyse moeten omvatten van de directe en indirecte voordelen, en van de geraamde kosten voor het formuleren en het implementeren van een terminologiebeleid. Verder moeten nog de doelstellingen en het bereik van het terminologiebeleid duidelijk worden omljnd, zoals ook de opties voor het verwezenlijken ervan, om op die manier de situatie volledig te kunnen evalueren waardoor geldige conclusies kunnen worden getrokken. Dit proces kan ook de vorm aannemen van een casestudy, of kan ten minste een casestudy bevatten.

Deze initiële voorbereiding zou een overzicht moeten bevatten van het regulatorische en het beleidskader inzake informatie (Grondwet, algemene wetten, wettelijke controles, strafwetten, nationale richtlijnen, decreten, etc.). Het kan nuttig zijn om alle elkaar overlappende inconsistenties en contradicties in de huidige rechtsregels en beleidsvormen weer te geven.

De verkregen informatie is nuttig voor de volgende drie hoofddoelstellingen:

- de nadruk leggen op de nood aan een nationaal terminologiebeleid;
- het bereik evalueren waarop de beroeps- en de algemene gebruikers deze nood reeds onderkend hebben; en
- de leemtes en onvolkomenheden identificeren in het bestaande beleid.

De documenten met achtergrondinformatie zouden het volgende moeten bevatten:

- een inleiding tot de fysische, sociale, economische en administratieve context;
- een evaluatie van de voornaamste nationale doelstellingen (met inbegrip van de politieke en sectorgebonden prioriteiten in het nationale ontwikkelingsplan);
- een evaluatie van de socio-economische situatie in de betrokken taalgemeenschappen;
- een evaluatie van de middelen inzake terminologie en taalgebruik op nationaal niveau, met inbegrip van een analyse van de status van bepaalde terminologieën in elke taal;
- een evaluatie van de voornaamste terminologie- en taalinstututen, met inbegrip van hun middelen en diensten.
- een evaluatie van de nationale gebruikers: de voornaamste types van institutionele en individuele gebruikers, hun noden en terminologievereisten;
- een evaluatie van de huidige situatie inzake het taalbeleid: doelstelling en bereik van dit beleid, mechanismen voor hun formulering en uitvoering, zoals ook hun onvolkomenheden;
- een beknopt besluit dat de behoefte aan een terminologiebeleid benadrukt, met inbegrip van het erkenningsniveau en de voornaamste implementatievoorwaarden.

Tijdens de voorbereidende fase zijn het waarschijnlijk de domeinexperts die het grootste werk zullen verrichten. Zij zijn ondergebracht in een comité of in een aantal werkgroepen die worden gecoördineerd door een coördinator, een stuurgroep of een instelling. Het formuleren van ideeën en het voorleggen van resultaten op een bondige en duidelijke manier verdienen extra aandacht om ervoor te zorgen dat alle belanghebbenden en beleidsvormers een duidelijk inzicht hebben in de materie.

4.1.2. Bewustmakingsactiviteiten en inspanningen om officiële erkenning te verkrijgen

Zoals reeds eerder werd aangehaald, moet het proces om een terminologiebeleid voor te bereiden, te formuleren en te implementeren van bij de aanvang een officiële ondersteuning of ten minste een officiële aanmoediging krijgen. Dat criterium vereist vaak bewustmakingsactiviteiten vooraleer een officieel mandaat of een officiële erkenning wordt toegekend in voorbereiding op de implementatie van een terminologiebeleid. De aard van de bewustmakingscampagne kan met de tijd veranderen. Bij deze initiële fase is het aanbevelenswaardig om bestuurders, beleidsvormers, wetgevers, kennisexperts, en prominente figuren uit de maatschappij en de media te betrekken. De actieve ondersteuning van individuele experts die de doelstellingen van het project begrijpen, kan van cruciaal belang zijn voor het vormen van een stevige basis voor het latere werk.

Tot op zekere hoogte, kunnen die inspanningen reeds alle bestaande documenten, studies, onderzoek, enz. identificeren, buitenlandse voorbeelden en ervaringen verzamelen, en leemtes aanduiden die moeten worden opgevuld om op die manier voorbereid te zijn op het evalueren van de terminologische context en die van de lokale taal.

4.1.3 Aanbevelingen inzake methodologie en procedures

Nadat de analyses en de beoordelingen zijn afgesloten en de doelstellingen en het bereik van het programma zijn geïdentificeerd, moet een gedetailleerd overzicht worden voorbereid om de meest geschikte methodologie en procedures aan te wijzen. Deze methoden en procedures kunnen erg veel verschillen tussen taalgemeenschappen enerzijds, en tussen domeinexperts en gebruikersgemeenschappen anderzijds. Die methoden zouden ook moeten worden beschouwd vanuit het perspectief van bestaande of vereiste middelen en capaciteiten. Voorbeelden van best practices van buitenlandse modellen en ervaringen zijn in dit proces van onschatbare waarde, met evenwel de lokale gevoeligheden steeds in gedachten.

De aanbevelingen die tot dusver werden geformuleerd, moeten bondig zijn en duidelijk afgesteld zijn op het bevorderen van het besluitvormingsproces in de volgende fase.

4.1.4 Voorbereiding van de preliminaire documenten

De voorbereiding van de preliminaire documenten voorziet hoofdzakelijk in twee doeleinden:

- de onderzoeks- en beoordelingsresultaten consolideren na een vergelijking met de bestaande middelen en capaciteiten;
- een basis voorzien voor een nationale (of taalgebonden) openbare raadpleging inzake items in verband met het terminologiebeleid.

De beoordelingsresultaten van de huidige situatie zoals aangehaald in 4.1.4, moeten in één of meer bondig opgestelde documenten met achtergrondinformatie worden gebundeld, die de huidige bevindingen tonen en analyseren, om op die manier de voornaamste probleemstellingen te identificeren die het nationale taal- en terminologiebeleid waarschijnlijk het meeste kunnen beïnvloeden. Die gerichte analyse, zoals ook de hierboven aangehaalde documenten met achtergrondinformatie, kunnen op nationaal niveau voor een openbare revisie worden voorgelegd, waardoor zij op dat niveau de voornaamste werkdocumenten zullen zijn. Sommige landen geven misschien toch de voorkeur aan één document dat de analyse en de documenten met achtergrondinformatie bundelt. Dergelijke voorkeur heeft evenwel geen impact op de raadpleging ervan.

Wat de opmaak en de voorstelling van deze documenten betreft, moet met extra zorg worden gewerkt aan duidelijke en eenvoudige formuleringen en voorstellingen zodat ook niet-deskundigen (bestuurders, beleidsvormers, wetgevers, en last but not least het grote publiek) de betekenis ervan gemakkelijk kunnen vatten.

4.1.5 Organisatie van een taalgebonden raadplegingsprocedure

Meestal is het zelfs erg nuttig om een selectieve raadpleging te organiseren en uit te voeren tijdens de voorbereiding van de preliminaire documenten. Afhankelijk van de huidige situatie van de betrokken taalgemeenschap, kan het proces van een nationale of taalgebonden openbare raadpleging op een later stadium plaatsvinden, of zelfs worden herhaald bij elke belangrijke stap tijdens het formuleren en het implementeren van het terminologiebeleid.

Dergelijke raadplegingen kunnen verschillende doelstellingen nastreven, en kunnen bijgevolg verschillende vormen aannemen, zoals:

- vergaderingen;
- interviews;
- enquêtes (bv. in de vorm van vragenlijsten).

De resultaten van dergelijke raadplegingen moeten worden opgenomen, samengevat en geïntegreerd in het formuleringsproces van het terminologiebeleid en in de begeleidende promotieactiviteiten.

4.2 FASE II – Formuleren van het terminologiebeleid

Van zodra de activiteiten van Fase I zijn uitgevoerd, kan het nationale terminologiebeleid worden opgesteld volgens het mandaat dat uit die activiteiten voortvloeit. Deze fase houdt het volgende in:

- opstellen van het terminologiebeleidsvoorstel;
- opstellen van een plan voor coördinatie van het terminologiebeleid met andere vormen van strategische beleidsplanning;
- voorbereiden van een plan voor de implementering van het project;
- voorstellen van het definitieve ontwerp van het beleid (document en implementatieplan);
- beslissen over het definitieve beleid (document en implementatieplan).

Vaak beperken sommige landen het bereik van hun terminologiebeleid tot wetenschappelijke en technische informatie (STI) en hun respectieve informatiebronnen en -diensten. De kennis van het feit dat terminologie een noodzakelijk deel vormt van de wetenschappelijke en technische informatie, moet geleidelijk worden opgebouwd samen met het bevorderen van de wetenschappelijke en technische informatie als een gemeenschappelijke hulpbron met een belangrijke marktwaarde en die de sociale, culturele en economische ontwikkeling van een land bevordert.

4.2.1 Opstellen van het terminologiebeleidsvoorstel

Het is te verwachten dat een aldus ontwikkeld terminologiebeleid aan de specifieke terminologievereisten van een land of een taalgemeenschap kan voldoen naargelang de schaarse middelen dit toelaten. Het definitieve ontwerp van het terminologiebeleid moet de concrete doeleinden, het bereik, de voordelen, de voornaamste belanghebbenden en de richtingen die worden uitgetekend in de implementatie van het beleid, zodanig formuleren dat het politieke besluitvormingsproces wordt bevorderd. Op dit punt lijkt het nuttig om een evaluatieproces te creëren voor de individuele delen van de ontwerptekst door een beroep te doen op een groot aantal betrokkenen die van belang zijn voor de latere implementatie om op die manier kennis te nemen van alle mogelijke implicaties die tot dusver werden over het hoofd gezien, ofwel werden onder- of overschat.

4.2.2 Coördinatie van terminologieplanning met andere vormen van strategische beleidsplanning

Tijdens de laatste jaren, hebben opmerkelijke ontwikkelingen tot een informatie- en kennismaatschappij op internationaal niveau een significante evolutie op gang gebracht in de houding van regeringen ten aanzien van informatieactiviteiten, door hen onder druk te zetten om hun nationale prioriteiten te herzien en een nieuw beleid in te stellen. Vandaag hebben

besluitvorming en planning nood aan data uit nationale en internationale middelen, wat sociale, financiële, wetenschappelijk-technische, en culturele terminologie vereist. Bijgevolg mag terminologiebeleid niet worden beschouwd als een geïsoleerde materie, maar als een document dat tot stand is gekomen door samenwerking met de algemene ontwikkelingsstrategie of het algemene ontwikkelingsbeleid en/of andere ontwikkelingsgerelateerde strategieën en beleidsvormen. Deze doelstelling kan worden bereikt in de vorm van een geïntegreerd terminologiebeleid dat verschillende doelstellingen beoogt:

- terminologiebeleid koppelen aan het algemene ontwikkelingsbeleid;
- terminologiebeleid positioneren met betrekking tot de nationale ontwikkelingsactiviteiten (dus door de nood aan middelen en capaciteiten te rechtvaardigen);
- advies verlenen aan overheidsinstellingen en privé-ondernemingen, met inbegrip van NGO's en NPO's, voor het beheer en de planning van middelen en diensten;
- een basis instellen voor elke latere review van het terminologiebeleid naarmate de veranderende omstandigheden;
- terminologiebeleid koppelen aan het beleid van wetenschappelijke-technische vertaling, en gerelateerde beleidsvormen voor het beheer van meertalige communicatie;
- de impact onderstrepen van andere met elkaar verbonden beleidsvormen op het terminologiebeleid.

Wellicht zal een document over die punten rond coördinatie worden opgesteld om een voorstel van terminologiebeleid te begeleiden.

4.2.3 Implementatieplan

Of regionale en nationale terminologieplanning en -netwerken efficiënt worden ontwikkeld, hangt wellicht erg veel af van de nationale infrastructuur in het algemeen. Steeds meer wordt ervan uitgegaan dat het ontwikkelen van een dergelijke infrastructuur en de bijdrage hiervan tot regionale en nationale samenwerking op het gebied van informatie wordt bevorderd door het formuleren en het implementeren van een aangepast terminologiebeleid voor specifieke middelen en diensten. Deze stap, samen met een tijdige planning en de beschikbaarheid van bekwaam personeel, speelt een belangrijke rol voor de implementatie van het terminologiebeleid. De fondsenwerving voor de implementatie moet op een realistische manier in verhouding staan tot de doelstellingen, het bereik en de verwachte voordelen. Het implementatieplan zal specifiek het volgende inhouden:

- selecteren van de geschikte strategieën om de verschillende doelstellingen van het terminologiebeleid binnen een welbepaalde periode te bereiken;
- vastleggen van de prioriteiten voor verscheidene punten van het terminologiebeleid;
- toekennen van de nodige middelen voor het implementeren van gerelateerde programma's;
- een coördinatiemechanisme voorstellen (binnen het terminologiebeleid en ten aanzien van andere beleidsvormen).

Afhankelijk van de doelstelling van het terminologiebeleid en de complexiteit van de situatie, moeten de hierboven aangehaalde punten van strategisch management gebaseerd zijn op preliminair onderzoek inzake:

- instellen van een mechanisme voor de implementatie van gerelateerde activiteiten van het terminologiebeleid;
- ontwikkelen van een actieplan voor het bereiken van de beleidsdoelstellingen;
- toekennen van financiële middelen voor het implementeren van gerelateerde activiteiten van het terminologiebeleid;
- maatregelen ontwerpen om het actieplan regelmatig te evalueren en aan te passen.

Meestal moet een ontwerp van implementatieplan het voorstel van terminologiebeleid

begeleiden.

4.2.4 Voorstellen van de beleidsdocumenten en het implementatieplan

Het is belangrijk om de verschillende stappen te onderzoeken tijdens het opstellen van de definitieve beleidstekst en het motiveren van de beroepsgemeenschappen die bij het ondersteunen van deze activiteiten betrokken zijn. Het definitieve ontwerp van de beleidstekst moet een duidelijk opgesteld, relatief bondig document zijn, dat accurate en up-to-date informatie geeft over de punten waarop de beleidsvormers, uit regerings- of andere politieke kringen, opmerkzaam moeten worden gemaakt. Dit document is nodig:

- als basis voor het opstellen van een rechtsgeldige tekst die ter officiële goedkeuring wordt voorgelegd;
- om gemakkelijk te verwijzen naar de punten in het voorgestelde terminologiebeleid;
- om inzicht te geven in de gevolgen van het geïmplementeerde terminologiebeleid, zowel wat de vereiste acties als de vereiste middelen betreft.

Het is vooral belangrijk om duidelijk de sterktes en de zwaktes van de huidige situatie in het land of de taalgemeenschap te schetsen.

Uiteindelijk verdient de opmaak van dit document ook speciale aandacht, vermits het bedoeld is als een referentiedocument voor bestuurders, beleidsvormers en wetgevers, die niet vertrouwd zijn met terminologie en die toch de taak hebben om dit beleid goed te keuren.

Om succes te verzekeren, is het ook van essentieel belang het gunstigste moment uit te kiezen waarop een nieuw beleid aan regeringen wordt voorgesteld, omwille van de nodige ondersteuning en coördinatie met andere beleidsvormen.

4.2.5 Besluitvorming omtrent de definitieve documenten inzake terminologiebeleid en implementatieplan

Het definitieve terminologiebeleid kan op verschillende manieren officieel worden goedgekeurd door:

- afkondiging of bekrachtiging van een wet (of een andere vorm):
 - verwijzing naar het definitieve document van het terminologiebeleid en het implementatieplan;
 - op basis van het definitieve terminologiebeleid (document en implementatieplan);
- officiële adoptie en een mandaat voor de implementerende instelling om te starten met de implementatie;
- andere vormen van officiële goedkeuring, vooral wanneer niet-gouvernementele organisaties hun terminologiebeleid opstellen.

Het is niet enkel belangrijk dat dit document een officiële stempel van goedkeuring draagt namens bestuurders, politici, wetgevers en beleidsvormers (in NGO's en NPO's), de gemeenschap en de media, maar dat het ook daadwerkelijk een echt actieplan wordt en geen blad papier, en dat de ondertekenaars het document ondersteunen tijdens de uitwerking ervan.

4.3 FASE III – Implementeren van het terminologiebeleid

In de meeste gevallen, moeten de documenten en voorstellen die tot dusver werden voorbereid in concrete acties worden gegoten, terwijl andere implementatiedocumenten omtrent de operationele planning uit FASE III moeten worden bevorderd. Die fase kan het volgende inhouden:

- het algemene beheer van de implementatie;
- de operationele en organisatorische planning van de implementatie;
- de planning van publiciteits- en promotieactiviteiten.

Nogmaals, een proactieve betrokkenheid van bestuurders, politici, wetgevers, media en vooraanstaande figuren in de maatschappij wordt als cruciaal beschouwd voor het succes van de implementatie van het terminologiebeleid.

4.3.1 Beheer van de implementatie

Afhankelijk van de omvang van de taalgemeenschap, de complexiteit van de situatie, en het bereik van het terminologiebeleid, kan de implementatie ervan worden beheerd door:

- een of meerdere overheidsinstellingen;
- een comité of een andere groep mensen;
- een bestaande instelling of organisatie, die deze taak kreeg toevertrouwd;
- een nieuw opgerichte instelling of organisatie.

De beslissing omtrent het orgaan, de instelling of een andere structuur om de implementatie van het terminologiebeleid te beheren en uit te werken, is uiteraard van groot belang. Vooraleer tot een beslissing wordt overgegaan, moet met de resultaten van voorgaande onderzoeken, beoordelingen en raadplegingen rekening worden gehouden. De kwaliteit van de documenten met achtergrondinformatie en de initiële onderzoeken is ook hier van groot belang. Beschouwingen omtrent de bestaande politieke situatie kunnen evenwel een impact hebben op die beslissing. In ieder geval, moet een uitwijkmogelijkheid worden voorzien voor het geval dat een betrokken orgaan, instelling of organisatie niet aan de verwachtingen voldoet.

4.3.2 Operationele en organisatorische planning van de implementatie

Op basis van voorgaande onderzoeken en aanbevelingen, moeten beslissingen worden genomen omtrent:

- het oprichten van een coördinatiemechanisme;
- het formuleren van een actieplan en de procedures om dit uit te werken;
- het toekennen van financiële middelen en personeel;
- het implementeren van een controlemechanisme.

Ook is het belangrijk om duidelijke taken en mijlpalen te bepalen en om resultaten te definiëren die zowel kwantificeerbaar zijn als indirect leiden tot een voordeel.

Meer dan waarschijnlijk zal de implementatie worden ondersteund door een evaluatie- en beoordelingsmechanisme, dat tijdige correcties en aanpassingen toelaat tijdens de operationele en organisatorische planning van de implementatie.

4.3.3 Publiciteit en promotie

Tijdens de implementatiefase, zijn publiciteit en promotie erg belangrijk om het succes van de implementatie te verzekeren. Ten slotte zijn het terminologiebeleid en de implementatie ervan tot mislukking gedoemd indien de houding van de gemeenschap onverschillig of zelfs vijandig is ten aanzien van het beleid. In die context lijkt een toegewijd onderwijssysteem gepast. In ieder geval, moeten publiciteits- en promotiemaatregelen ook zorgvuldig en systematisch worden gepland, uitgewerkt en beoordeeld. Het is niet enkel van cruciaal belang om met de media samen te werken, maar ook om de media-evenementen en -activiteiten zorgvuldig voor te bereiden om op die manier te voldoen aan de noden en de verwachtingen van het lokale publiek. Het uitzendmedium kan bestaan uit radio-uitzendingen (lokale radio), theatergroepen, (bv. voor gezondheidsvoorlichting en -opvoeding, vooral in ruraal gelegen of kansarme gebieden), flyers (bv. in hospitalen), enz. Onderwijs en opleiding voor alle leeftijden vormen een cruciaal verspreidingskanaal.

4.4 FASE IV – Ondersteunen van de terminologie-infrastructuur

Ten slotte moet terminologiebeleid een duurzaam beheer van de terminologie-infrastructuur nastreven, zelfs op het stadium van de implementatie ervan, wat een aanzienlijke nationale investering met zich meebrengt. Ook mechanismen om het terminologiebeleid en de infrastructuur volgens de nieuwe situaties aan te passen moeten worden ingepland. Ervaring met veranderingsmanagement is een van de voornaamste jobvereisten voor managers van terminologie-infrastructuur.

Figuur 2 vat de fasen goed samen (rekening houdend met het feit dat fasen en taken niet louter achtereenvolgend voorkomen, maar elkaar ook kunnen overlappen en soms zelfs gelijktijdig kunnen voorkomen):

FASE I Voorbereiding

- beoordeling van de talige en terminologische context, en van de bestaande wetgeving;
- bewustmaking en inspanningen om officiële erkenning te verkrijgen;
- aanbevelingen inzake de methodologie en beschikbare of denkbare procedures;
- voorbereiding van preliminaire documenten;
- organisatie van een nationale overlegprocedure.

FASE II Formulering

- opstellen van het terminologiebeleidsvoorstel;
- opstellen van een plan voor de coördinatie van het terminologiebeleid met andere vormen van strategische beleidsplanning;
- voorbereiden van een plan voor de implementering van het project;
- voorleggen van het definitieve (ontwerp van het) beleid (document en implementatieplan);
- officiële goedkeuring van het definitieve beleid (document en implementatieplan).

FASE III Implementatie

- het algemene beheer van de implementatie;
- de operationele en organisatorische planning van de implementatie;
- de planning van publiciteits- en promotieactiviteiten.

FASE IV Duurzaam beheer en aanpassingsmechanisme

Figuur 2: Overzicht van de fasen

Samenvatting

De Richtlijnen zijn gebaseerd op de ervaring met terminologieplanning en terminologiebeleid waarover in een groot aantal landen op verschillende niveaus van economische ontwikkeling verslag werd uitgebracht. Nationaal terminologiebeleid zal waarschijnlijk meer succes kennen, wanneer aan de volgende criteria wordt voldaan:

- geïntegreerde en op samenwerking gebaseerde benaderingen nastreven die open en pragmatisch zijn;
- actief human resource management ondersteunen voor interne personeelsleden, carrièreplanning en e-learning in relevante instellingen en netwerken;
- kennismanagementsystemen implementeren (knowledge sharing) voor relevante instellingen en netwerken met inbegrip van samenwerkingspartners op nationaal en internationaal niveau;
- een nauwe band aanhouden met technologische innovatie en kennistransfer;
- zorgen voor een hoog opleidingsniveau en taalkundige expertise;
- een realistisch en duurzaam gebruik van informatie- en communicatietechnologie (ICT) en in het bijzonder van human language technologieën (HLT) ontwerpen;
- methoden en beleidsvormen in overweging nemen die op onderzoek zijn gebaseerd;
- professioneel management, vertrouwen, motivering, gemeenschappelijke visies en identiteiten bevorderen.

De politieke, sociale en economische situatie van een land en de grootte van een taalgemeenschap zullen ongetwijfeld verschillende benaderingen tot de ontwikkeling van een terminologiebeleid met zich meebrengen. Er bestaan evenwel enkele basisbeginselen, ongeacht de individuele situatie:

1) Investeer in een grondige voorbereiding: zoals in deze Richtlijnen werd uitgestippeld, vormen de voorbereidende analyses en de daaruit voortvloeiende documenten de basis van alle daarop volgende activiteiten inzake terminologiebeleid. Zij dienen als interne referentiedocumenten enerzijds en als gefundeerde basisdocumenten voor de gemeenschap anderzijds. Hoe gedetailleerder en vollediger deze analyses zijn, hoe minder tijd- en geldroepend zij uiteindelijk zullen zijn. Er zijn eveneens implicaties voor het verwerven van ondersteuning van het terminologiebeleid op nationaal en internationaal niveau.

2) Leer van de ervaringen van andere landen: uiteraard moeten succesverhalen en best practices tijdens de reële implementatie van een terminologiebeleid zorgvuldig worden bestudeerd. Maar ook de analyse en de beoordeling van voorbeelden die geen succes hebben gekend, kunnen erg nuttig zijn voor het ontwerpen, plannen en implementeren van een terminologiebeleid. Door deze levensechte ervaringen te bestuderen, is het mogelijk om enerzijds valstrikken te vermijden waarin andere landen reeds mee werden geconfronteerd, en om voordeel te halen uit hun best practices.

3) Doe een beroep op belanghebbenden: een terminologiebeleid formuleren en implementeren vormt een activiteit die door een groot aantal personen en instellingen moet worden onderschreven. Zelfs wanneer een sleutelgroep van geïnteresseerde partijen een initiatief lanceert, zal het bereik van de betrokkenen moeten groeien om op die manier alle belangrijke beleidsvormers en belanghebbenden er zo vroeg mogelijk bij te betrekken. Het is belangrijk om de motiveringskracht aan te wenden die door een ruime geest van inclusie wordt gecreëerd en om negatieve houdingen te vermijden die kunnen opduiken indien belanghebbenden denken genegeerd, buitengesloten of over het hoofd gezien te worden in verband met het ontwikkelingstraject van het terminologiebeleid.

4) Breng gezamenlijke werkmethoden aan: vooral in de context van taal- en terminologieontwikkeling worden de beste resultaten bereikt wanneer linguïsten, terminologen en domeinexperts gezamenlijk in comités werken. Die experts met uiteenlopende expertise hebben immers verschillende kennisreservoirs en ervaringen en leveren een positieve bijdrage aan een complexe taak:

- domeinspecifieke kennis (kennis van begrippen);

- talenkennis (algemene en taalspecifieke kennis);
- terminologische kennis (werkmethoden die de kloof dichtten tussen deze twee werelden).

De procedures en hun respectief workflowmanagement voor net-gebaseerd computergestuurd werken in teamverband (CSCW) moeten evenwel erg zorgvuldig worden ontwikkeld om efficiënt te zijn. Dat vergt wellicht enige tijd.

5) Begin van bij de aanvang met capaciteitsopbouw: het is niet de bedoeling dat terminologiebeleid statisch is, maar integendeel een levend en dynamisch instrument is dat moet worden aangepast aan een steeds veranderende omgeving. Omwille van de interdisciplinaire aard van terminologie en de toepassingen ervan, is het normaal dat een groot aantal hoogopgeleide experts terminologie moeten implementeren. De opleiding van die experts moet zo vroeg mogelijk kunnen aanvangen om op die manier leemtes te vermijden tijdens een succesvolle implementatie van het terminologiebeleid.

6) Creëer bewustzijn in de hele taalgemeenschap: enkel indien het terminologiebeleid wordt aanvaard en begrepen door diegenen die er voordeel kunnen uit halen, kan een succesvolle implementatie worden gegarandeerd.

ANNEX – Termen gebruikt in deze Richtlijnen

Om de leesbaarheid van deze Richtlijnen te bevorderen, worden enkele sleuteltermen hieronder uitgelegd. Gelieve de internationale ISO 1087 norm (2000) te raadplegen voor de genormaliseerde termen uit de vakwoordenlijst van terminologiewerk met inbegrip van de bepalende definities ervan.

Communicatie: (in dit document): intermenselijke communicatie in geschreven of mondelinge vorm, of in de vorm van niet-verbale communicatie

Communicatieplanning: (in dit document): planning die in verband staat met intermenselijke communicatie, ongeacht of een dergelijke activiteit louter op taal of meer algemeen op organisatorische, technische en infrastructurele activiteiten is gericht

De-terminologiseren: taalkundig proces, waarbij termen (die in SPL naar begrippen verwijzen) als lexicale eenheden worden gebruikt (bv. woorden) in de respectieve GPL \longleftrightarrow terminologiseren

Domein: (in dit document): veld van wetenschappelijk-technische of andere expertises

Domeinspecifieke communicatie: (synoniemen) gespecialiseerde communicatie, wetenschappelijk-technische communicatie; professionele communicatie - NIET: technische communicatie; intermenselijke communicatie binnen een bepaald **domein**, dat in de pragmatische betekenis wetenschappelijk-technische velden of velden van andere expertises insluit

Taal voor algemene doeleinden (GPL): (synoniem): alledaagse taal; taal die door een taalgemeenschap voor de dagelijkse doeleinden wordt gebruikt

GPL: taal voor algemene doeleinden

HLT's: human language technologieën

Human language technologieën (HLT's): technologieën waarin de kennis over taal wordt toegepast in het ontwikkelen van computersystemen die mensentaal in al haar vormen kunnen herkennen, begrijpen, interpreteren en genereren om toepassingen te ontwikkelen die directe interactie tussen mens en computer mogelijk maken

Taalengineering: kennisgebied dat zich met de verwerking van natuurlijke taal (NLP) bezighoudt

Taalplanning: (in dit document): activiteit die zich bezighoudt met taalontwikkeling en verscheidene methoden en benaderingen verenigt, met inbegrip van terminologie en lexicografie, terminologiebeheer, vertaling en vertaalbeheer, en, in toenemende mate, corpusgebaseerde benaderingen (termextractie, corpusanalyse om neologismen te ontdekken die worden gecreëerd in discourse communities, enz.)

OPMERKING: Zoals ook in andere branches, worden human language technologieën (HLT's) steeds meer gebruikt in taalplanning.

Taalkundige norm: geheel van taalconventies, die wordt beschouwd als een gemeenschappelijke taalkundige standaard binnen een taalgemeenschap

OPMERKING: Hierbij bestaan er allerlei soorten variaties (zoals dialecten) waarvan de conventies van de taalkundige norm afwijken.

Nationaal terminologiebeleid: algemene strategie die wordt geformuleerd op het niveau van de politieke besluitvorming in een land of in autonome taalgemeenschappen (binnen een land of een regio over de grenzen van twee of meer landen heen) met het doel opkomende en bestaande terminologieën te ontwikkelen of te reglementeren voor een waaier van doeleinden

Verwerking van natuurlijke taal (NLP): onderzoeks- en ontwikkelingsactiviteit die software ontwerpt en ontwikkelt om talen die door de mens natuurlijk worden gebruikt, te analyseren, te begrijpen en te genereren

NLP: verwerking van natuurlijke taal

Taal voor speciale doeleinden (SPL): (synoniem:) vaktaal; taal van domeinexperts die in mindere of meerdere mate wordt gekenmerkt door terminologie en domeinspecifieke taalconventies

Technische communicatie: (synoniemen:) technisch schrijven; technische documentatie; (in dit document:) het voorbereiden van documenten die volledig of grotendeels in een vaktaal zijn geschreven

Terminologische tool: terminologische toepassingsprogrammatuur zoals een terminologiebeheersysteem (TMS) dat voor het bewerken van terminologische data wordt gebruikt

Terminologieën: sets van aanduidingen die in bepaalde SPL's worden gebruikt

Terminologisatie: taalkundig proces waarbij lexicale eenheden (bv. woorden) uit de GPL worden gebruikt als termen (die in de respectieve SPL naar begrippen verwijzen) \longleftrightarrow de-terminologisatie

Terminologische database (TDB): database die uit één- of meertalige terminologische data bestaat, opgebouwd op het nationale niveau, op het niveau van taalgemeenschappen of nog op lokale niveaus, afhankelijk van de noden van de respectieve gemeenschappen

Terminologiebeheersysteem (TMS): software dat is ontworpen en ontwikkeld om terminologische data toepassingsgericht te bewerken of die zijn geïntegreerd in andere vormen van toepassingsprogrammatuur

Terminologiemarkt: markt die bestaat uit gebruikers en leveranciers van terminologieproducten en -diensten

Terminologieplanning: activiteit die voornamelijk taal ontwikkelt overeenkomstig de noden en de eisen van domeinspecifieke communicatie

Terminologieproduct: resultaat van een terminologische activiteit in de vorm van een product, dat kan bestaan uit een conventionele terminologische publicatie (zoals terminologienormen, SPL-dictionaires, glossaria, woordenlijsten, enz.), een dataverzameling in elektronische vorm (bv. een terminologische database) of een terminologische tool

Terminologiewetenschap: kennisgebied dat de structuur, de vorming, de ontwikkeling, het gebruik en het beheer van terminologieën in meerdere kennisgebieden onderzoekt, en dat de methodologische fundering voor heel wat toepassingen voorbereidt

Terminologiedienst: dienst die is gebaseerd op het gebruik van terminologische beginselen, methoden, data of tools, zoals terminologisch onderzoek op aanvraag, consultancy en opleidingen, terminologische informatie en documentatie, uitbesteden van terminologieopdrachten en informatiediensten, enz.

TMS: terminologiebeheersysteem

Bibliografie (selectie):

- Antia, Bassey E. *Terminology and Language Planning: an alternative framework of discourse and practice*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 2000.
- Bamgbose, Ayo. *Language and the nation. The language question in sub-Saharan Africa*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 1991.
- Cobarrubias, Juan; Fishman, Joshua A. [eds.]. *Progress in Language Planning. International Perspectives*. Berlin/ New York: Mouton, 1983.
- Cooper, Robert L. *Language Planning and Social Change*. Cambridge: 1989.
- Department of Arts and Culture of the Republic of South Africa. *National Language Policy Framework. Final Draft*. Pretoria: DAC, 2002.
- Gadellii, Karl Erland. *Language Planning: Theory and Practice. Evaluation of language planning cases world-wide*. Paris: UNESCO, 1999.
- Galinski, Christian; Budin, Gerhard; de V. Cluver, A.D. "Terminologieplanung und Sprachplanung". In: Hoffmann, L.; Kalverkämper, H.; Wiegand, H. E. [eds.]. *Fachsprachen/Languages for Special Purposes. Ein internationales Handbuch zur Fachsprachenforschung und Terminologiewissenschaft*. Berlin/New York: deGruyter, 1999.
- Laurén, Christer; Myking, Johan; Picht, Heribert. "Language and domains: a proposal for a domain dynamics taxonomy". *LSP and professional communication*, vol. 2, 2002, p. 23-30.
- Montviloff, Victor. *National information policies. A handbook on the formulation, approval, implementation and operation of a national policy on information*. Paris: UNESCO (publication PGI-90/WS/11), 1990.
- Rubin, Joan; Jernudd, Björn [eds.]. *Can Language Be Planned? Sociolinguistic Theory and Practice for Developing Nations*. Hawaii: University Press of Hawaii, 1971.
- Sager, Juan C. ; Nkwenti-Azeh, B. *Terminological problems involved in the process of exchange of new technology between developing and developed countries (Study on recent developments in the relationship between science, technology and society in different economic, social and cultural contexts)*. Paris: UNESCO Document No. 59, 1989.
- UNESCO. *Recommendation on the promotion and use of multilingualism and universal access to Cyberspace (32C/Resolution 41)*. Paris: UNESCO, 2003.
- Wright, Sue Ellen; Budin, Gerhard [eds.]. *Handbook of Terminology Management*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing, 1997 (vol. 1), 2001 (vol. 2).

Relevante internationale normen van ISO (International Organization for Standardisation):

NEN-ISO 639-1:2002 Code voor het weergeven van namen van talen - Deel 1: Alpha-2 code
(ISO 639-1/RA - Registration Authority for the maintenance of the code: Infoterm
http://linux.infoterm.org/infoterm-e/raiso639-1_start.htm)

NEN-ISO 639-2:1998 Codes voor namen van talen - Deel 2: Alpha-3 code
(ISO 639-2/RA - Registration Authority for the maintenance of the code: Library of Congress
<http://lcweb.loc.gov/standards/iso639-2/>)

NEN-ISO 704:2001 Terminologiewerk - Beginselen en methoden

NEN-ISO 860:2007 Terminologie - Harmonisatie van begrippen en termen

NEN-ISO 1087-1:2005 Terminologie - Woordenlijst - Deel 1: Theorie en toepassing

NEN-ISO 1087-2:2000 Terminologiewerk - Woordenlijst - Deel 2: Computertoepassingen

NEN-ISO 1951:2007 Presentatie/weergave van ingangen in woordenboeken - Eisen, aanbevelingen en informatie

NEN-ISO 10241:1998 Internationale terminologienormen - Opstelling en opmaak

NEN-ISO 12199:2000 Alfabetisch rangschikken van meertalige terminologische en lexicografische gegevens die met het Latijnse alfabet worden weergegeven

NEN-ISO 12200:2000 Computertoepassingen bij terminologiewerk - Machineleesbaar uitwisselingsmodel voor terminologie (MARTIF) - "Negotiated interchange"

NEN-ISO 12616:2002 Op vertaling gerichte terminografie

ISO/TR 12618:1994 Computer aids in terminology - Creation and use of terminological databases and text corpora (under revision)

NEN-ISO 12620:2000 Computertoepassingen bij terminologiewerk - Gegevenscategoriën

NEN-ISO 15188:2001 Leidraad voor het projectmanagement van terminologienormalisatie

NEN-ISO 16642:2003 Terminologie en digitale toepassingen - Een kader voor het coderen van terminologie (TMF)

Internationale Normen in voorbereiding:

ISO/AWI 860 Terminology work - Harmonization of concepts and terms (Revision of ISO 860:1996)

ISO/WD 1951 Presentation/Representation of entries in specialized dictionaries (Revision of ISO 1951:1997)

ISO/WD 10241 International terminology standards - Preparation and layout (Revision of ISO 10241:1992)

ISO 12615:2004 Bibliographic references and source identifiers for terminology work

ISO/PWI 12620-2 Computer applications in terminology - Data Categories - Part 2: Terminological data categories (Revision of ISO 12620:1999)

ISO/NP 21829 Terminology of language resource management

ISO/PWI 22128 Quality assurance guidelines for terminology products

ISO/AWI 22134 Terminology in sociolinguistic application

ISO/WD 24613 Lexical Markup Framework (LMF)